

Det homofile samlivet

**- en kopi eller en utvidelse av
heteronormen?**

Familieterapeuters møte med samkjønnspar

Gro Hjelmtveit Lille

MASTER I FAMILIETERAPI OG SYSTEMISK PRAKSIS

APRIL 2009

DIAKONHJEMMETS HØYSKOLE

Veileder Anne Kyong Sook Øfsti

Antall ord: 24 508

Forord

Tusen takk til de fire familieterapeutene som så velvillig stilte opp til gruppeintervjuet. Gruppeintervjuet danner grunnlaget for denne oppgaven. Tusen takk for at dere delte med meg deres erfaringer med terapi og samkjønnspar!

En stor takk til Anne Kyong Sook Øfsti og Heidi Eng for inspirasjon til å skrive om temaet; dere har utvidet min forståelse og det er jeg svært takknemlig for. Anne Øfsti takkes også for å ha veiledet meg gjennom prosessen, med upåklagelig tilstedeværelse og støtte.

Medstudenter som jeg har hatt gleden av å være i gruppe med både i veiledning, studieuke og i Personlig Profesjonell Utvikling fortjener alle en takk: Ine Hansen, Kari Bergset, Britt Iren Barka, Rune Zahl-Olsen, Heidi Larsgaard, Henriette Pade Sagdalen, Trym Johannes Aarstad, Arve Roger Langøy og Torunn Sjølsdalen. Takk for interessante samtaler, viktig støtte og for måten dere har tatt i mot meg på. En spesiell takk går til Rune og Heidi for erfaringsutveksling og tilbakemeldinger på oppgaven. Veileder Anne Hedvig Vedeler takkes for inspirasjon og for å ha vekket min nysgjerrighet igjen og igjen.

Takk også til Mary-Ann Sæth, Kari-Ann Hjelmtveit Lille og Cecilie Berggrav Løken for deres støtte gjennom prosessen av å skrive denne oppgaven, både via kritiske tilbakemeldinger og korrekturlesing. Takk til Torunn Sæth spesielt for hennes tålmodighet og oppmuntring, for å ha lest oppgaven gang på gang og for språkvask.

Tusen takk!

Sammendrag

Denne oppgaven er en kvalitativ studie basert på et gruppeintervju med fire familieterapeuter ansatt på et familiekontor. Oppgaven tar for seg hvordan seksualitet håndteres og snakkes om av terapeuter på familiekontoret når samkjønnspar kommer til terapi. Våren 2007 gikk den nye ekteskapsloven gjennom, blant annet for å motvirke diskriminering. I den forbindelse er det trolig at flere samkjønnspar oppsøker familiekontorene. Følgende problemstilling belyses:

1. Hvilke diskurser tar familieterapeuter i bruk i arbeidet med samkjønnspar?
2. Hvilken betydning har måten familieterapeutene bruker diskursene på for hvordan samkjønnspar blir møtt?

Spørsmålene besvares ut fra en diskursanalytisk tilnærming. To tilsynelatende konkurrerende diskurser gjør seg gjeldende i kjønnsforskningsfeltet, der den ene fremstår som den dominante diskursen i datamaterialet. Den dominante diskursen konstruerer seksualitet som en biologisk/medisinsk sannhet og deler seksualitet i to kategorier, heteroseksualitet og homoseksualitet, og homofile fremstår dermed som en minoritet. Den andre diskursen konstruerer seksualitet som et kulturelt fenomen og fører til en oppheving av kategoriene.

Jeg har funnet at terapeutenes referanseramme i møte med samkjønnspar bunner i en forståelse om fast seksuell identitet. I tillegg fremstår det homoseksuelle som en minoritet det kan være vanskelig å tilhøre. I oppgaven drøfter jeg hvordan terapeutenes gode intensjoner for deres møter med samkjønnspar fortsetter å kategorisere og marginalisere homofile, samtidig som heteroseksualiteten fremstår som selvsagt og normal.

Spørsmål som drøftes i oppgaven er blant annet: Blir det slik at diskursen om biologi og medisin vil opprettholde de to kategoriene, og fortsette å sette homoseksualiteten i en minoritetsposisjon? Vil dette igjen føre til at homoseksualiteten vil undertrykkes og dermed trenge toleranse fra majoriteten? Eller vil diskursen om seksualiteten som kulturelt skapt oppheve kategoriene, slik at seksualitet blir verdisatt på nye og andre måter? Hva skjer i møtet mellom klient og terapeut, vil det homofile samlivet assimileres inn i heteronormen eller vil heteronormen påvirkes slik at kategoriene flyter over i hverandre og oppløses?

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	7
1.1	BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	7
1.2	PROBLEMSTILLING.....	8
1.3	ANNEN FORSKNING	9
1.4	OPPGAVENS OPPBYGGING.....	11
2	TEORI	12
2.1	BAKGRUNN.....	12
2.2	SYSTEMISK FAMILIETERAPI, HISTORISK OG TEORETISK BAKGRUNN	13
2.3	DISKURS; MAKT OG REPRESENTASJON	14
2.4	HETERONORMATIVITET	15
2.5	POSTSTRUKTURALISTISKE SYN PÅ KJØNN OG SEKSUALITET	17
2.5.1	<i>Kjønn - Fra likhet til forskjell</i>	<i>18</i>
2.5.2	<i>Biologisk bestemt - essensdiskursen "det ble en jente?"</i>	<i>19</i>
2.5.3	<i>Sosial iscenesettelse -" hun er en guttejente"</i>	<i>21</i>
2.5.4	<i>Diskursen om kvinnelighet og mannlighet</i>	<i>24</i>
2.5.5	<i>Foucault og homoseksualitet</i>	<i>25</i>
2.6	TEORETISK GRUNNLAG FOR DISKURSANALYSE	25
2.7	SEKSUALITETSDISKURSER I DET NORSKE FORSKNINGSFELTET	27
3	METODE.....	31
3.1	VALG AV FORSKNINGSDSIGN	31
3.1.1	<i>Kvalitativ undersøkelse.....</i>	<i>31</i>
3.1.2	<i>Språksyn</i>	<i>32</i>
3.2	DISKURSANALYSE	32
3.3	GJENNOMFØRINGEN AV STUDIEN	33
3.3.1	<i>Gruppeintervju</i>	<i>33</i>
3.3.2	<i>Utvalg.....</i>	<i>36</i>
3.3.3	<i>Forberedelser til gruppeintervju.....</i>	<i>37</i>
3.3.4	<i>Analyse</i>	<i>37</i>
3.3.5	<i>Dataanalyse.....</i>	<i>39</i>
3.4	ETISKE BETRAKTNINGER	42
3.5	VALIDITET, RELIABILITET OG GENERALISERBARHET	43

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

4	MEDISINSKE/ BIOLOGISKE DISKURSER	45
4.1	INTRODUKSJON: HISTORISKE KONSTRUKSJONER AV HOMOSEKSUALITET	45
4.2	DISKURSENE PÅVIRKNING TIL HVORDAN MAN FORHOLDER SEG TIL HOMOSEKSUALITET	46
4.3	SEKSUALITET BIOLOGISK, SOSIALT ELLER KULTURELT KONSTRUERT	47
4.4	ANALYSE OG FUNN	47
4.4.1	<i>Kurs til homofile single fedre</i>	<i>47</i>
4.4.2	<i>Jeg er homofil</i>	<i>48</i>
4.4.3	<i>Ut av skapet</i>	<i>49</i>
4.4.4	<i>Hun ble lesbisk</i>	<i>50</i>
4.4.5	<i>Se opp for traumene</i>	<i>50</i>
4.4.6	<i>Til forskjell fra heteroseksualitet, er homoseksualitet</i>	<i>51</i>
4.5	HVILKE SUBJEKTPOSISJONER BLIR TILGJENGELIGE?	53
4.6	OPPSUMMERING AV BIOLOGISK/MEDISINSK DISKURS	55
5	MINORITETSDISKURSEN	57
5.1	INTRODUKSJON: HISTORISKE KONSTRUKSJONER AV HOMOFIL MINORITET	57
5.2	ANALYSE OG FUNN	58
5.2.1	<i>Et kontor for alle, også "dere"</i>	<i>58</i>
5.2.2	<i>Toleransen for "de andre"</i>	<i>60</i>
5.2.3	<i>"Det vanskelige homoseksuelle livet"</i>	<i>63</i>
5.3	OPPSUMMERING AV MINORITETSDISKURSEN	65
6	FAMILIEDISKURSEN	67
6.1	INTRODUKSJON: HETERONORMATIVITET	67
6.2	ANALYSE OG FUNN	68
6.2.1	<i>Barn, monogami og andre forhold</i>	<i>68</i>
6.2.2	<i>Tosomhet</i>	<i>69</i>
6.2.3	<i>Mangel av kjønnsforskjeller</i>	<i>70</i>
6.3	OPPSUMMERING AV FAMILIEDISKURSEN	73
7	AVSLUTNING	76
7.1	DRØFTING AV PROBLEMSTILLING OG FUNN	76
7.2	FREMTIDIGE FORSKNINGSMULIGHETER	79
	LITTERATURLISTE	81

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

VEDLEGG	87
I. INFORMASJON TIL INFORMANTENE	87
II. SVARSLIPP	88
III. SAMTYKKEERKLÆRING.....	89
IV. INTERVJUGUIDE	90

1 INNLEDNING

”I begynnelsen var kaos. For å skape trygghet og beskytte oss mot angsten, bygger vi mennesker kosmos. Orden og strukturer. Våre konstruksjoner holder oss oppe som mennesker, og beskytter oss mot det usikre ” (Bjartveit og Kjærstad 1996). Menneskets kamp for å få orden i sin tilværelse gir behov for å kategorisere og ordne i grupper. Dette gir at noen mennesker passer inn, mens andre ikke gjør det. Hvilke kriterier som legges til grunn for de ulike grupperingene er forskjellig, men de dannes i språket og konstrueres der. Det vil til en hver tid finnes mange forskjellige kategorier, samt en kamp mellom hvilke av disse som til en hver tid skal være gjeldende. Nye kategorier vil også stadig erstatte gamle.

Mine forståelser av seksuelle identiteter og kategorier har gjentatte ganger gjennom denne studien blitt utfordret. Jeg ser at diskursene ofte har fanget meg i språket og gjort at jeg har oppfattet mange identiteter og kategorier som gitte og faste. Diskursene rundt disse identitetene og kategoriene er så utbredte at vi i stor grad lever etter dem, og det er kanskje i mindre grad satt spørsmålsteget ved dem. Fordi vi alle lever i språket og skaper virkelighet gjennom det, er det grunn til å tro at også terapeuter som har en sosialkonstruksjonistisk tilnærming til arbeidet er preget av dette nettverket av kunnskap. Diskurser finnes selvsagt relatert til mange fenomener, og de styrer oss i måten vi snakker og handler. Det blir en måte å forstå verden på som deles av flere. Jeg har i løpet av denne studien selv opplevd en bevisstgjøring av hvordan jeg er fanget i språket, spesielt relatert til diskurser rundt seksualitet, og jeg tror at leserne av denne oppgaven vil oppleve noe av det samme som meg. I denne oppgaven vil jeg forsøke å dekonstruere seksuelle identiteter og kategorier.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Regjeringen har som ett av flere mål å fremme mangfold og styrke arbeidet mot diskriminering. I regjeringens Soria Moria-erklæring fremgår det at regjeringen vil sikre homofiles og lesbiskes rettigheter, støtte homofile og lesbiske i å leve åpent og aktivt motarbeide diskriminering (Ot.prp. Nr 33 2007-2008). I den hensikt ble en felles ekteskapslov

vedtatt, og den 11. juni 2008 vedtok Odelstinget endringer i ekteskapsloven, barneloven, adopsjonsloven, bio-teknologiloven (Besl. O. Nr 91 2007-2008). Endringer i nevnte lover ble videre behandlet og vedtatt i Lagtinget den 17. juni 2008. Den nye loven trådte i kraft den 1.1.2009 og erstattet partnerskapsloven som ble innført i 1993 (Besl. O. Nr. 91 2007-2008). Disse lovendringene har ringvirkninger, og åpner juridisk for nye typer familier.

Av disse lovendringene vil trolig familiekontorene møte mange nye familiekonstruksjoner i fremtiden. Disse sakene representerer faglige utfordringer for familievernet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUFDIR) har allerede satt i gang skolering av familiekontorene i Norge. Denne skoleringen skjer via Landsforeningen for lesbisk og homofilfrigjøring (LLH) og Rosa kompetanse. Sistnevnte er et prosjekt som drives av LLH og finansieres av Sosial- og helsedirektoratet, der målet er å hjelpe de ulike profesjonene i helsevesenet til å nærme seg temaet homofili på en måte som gjør at homofile og lesbiske kan være åpne i sitt møte med helsevesenet¹. Hvordan forholder familierapeuter seg til dette temaet?

1.2 Problemstilling

1. Hvilke diskurser om seksualitet tar familierapeuter i bruk når de arbeider med samkjønnspar?
2. Hvilken betydning har måten familierapeutene bruker diskursene på for hvordan samkjønnspar blir møtt?

Siden høsten 2005 har jeg jobbet som miljøterapeut på et familiesenter². Samtidig har jeg også studert systemisk familierapi på Diakonhjemmet høgskole. Gjennom studiene og spesielt i veiledningstimene har jeg blitt svært nysgjerrig på min egen rolle i møte med andre

¹ http://www.llh.no/Rosa_Kompetanse+_Helse/Om_Rosa_Kompetanse/

² Sebbelows Stiftelse (<http://www.sebbelow.no/>); en heldøgns institusjon for foreldre og barn, der foreldrene har omsorgen og ansvaret for sine barn.

mennesker. Mange av mine ”tatt-for-gitt heter” og ”sannheter” har blitt forstyrret og utfordret. Gjennom disse forstyrrelsene begynte jeg å undre meg over hvordan normativitet fra min side kom frem i samtaler og i samspill med familiene på senteret. Jeg ble også opptatt av den definisjonsmakten jeg har i jobben min, der utfallet kan bety mye for både barn og foreldre. Jeg ser at dette også kan skje i en terapikonktest, der terapeutens forskjellig bruk av diskurser kan ha betydning for hvordan samtalen blir. Mye av verdigrunnet for familievern bunner i den postmoderne ideen om at identitet er ”flytende”³ (Lundby 1998, Giddens 1992, Baumann 2000). Vil dette føre til at seksuelle identiteter og kategorier ikke vil benyttes av familierapeuter? Hvilken betydning vil terapeutens bruk av diskursene ha for hvordan samtalen kan bli?

1.3 Annen forskning

Det finnes ikke mye spesifikk forskning på temaet samkjønnspar og familierapi, antagelig på grunn av at samkjønnssekteskap ikke var tillatt før januar 2009. Denne oppgaven fokuserer på hvilke rådende sannheter terapeuter kan ha om seksualitet og samliv. Derfor blir Anne Kyong Sook Øfstis doktorgrad *Some call it love. Exploring Norwegian Systemic Couple Therapists' Discourses of Love, Intimacy and Sexuality* (2008) og Per Jensens doktorgrad *The Narratives Which Connect, A Qualitative Research Approach to the Narratives which Connect Therapists' Personal and Privat lives to Their Family Therapy Practies* (2008) viktige da begge disse har terapeuten i fokus. Per Jensen fokuserer på hvordan terapeuters personlige erfaringer spiller inn i terapirommet og hvordan klienter kan styres i retning av terapeutens egen verdier og holdninger (2008). Anne Øfstis fokus er på terapeutens forestilling om parforholdet og på hvilken måte dette påvirker parterapien. Spesielt interessant for min oppgave er hennes funn av dels normative forestillinger om hvordan samliv bør være. Videre er følgende masteroppgaver relevante: *Er det alltid viktigst å kunne velge? Om å gi*

³ Giddens har brukt metaforen kjøpesenter for folks livsprosjekter. Det blir et samfunn hvor folk er frie til å shoppe rundt i et supermarked av identiteter (Baumann 2000; 83). Den nye identiteten er skiftende, situasjonsbestemt og flytende.

råd i familievernet (Ellen Syrstad 2008) og *Kjærlighetskamp eller kjærlighetens bevegelse? Om fastlåste konflikter og forestillinger om parforhold* (Britt Landsgård 2008). I disse blir blant annet det komplekse feltet familierapifeltet, der teori og idealer ikke alltid stemmer overens, tematisert. Videre diskuteres diskurser om parforhold, med fokus på endring av rolleforståelse, selvutviklig, kjærlighet og eksistens.

Det finnes mye forskning på homoseksualitet både gjennom kvalitative og kvantitative studier i Norge, så vel som internasjonalt. For min oppgave ser jeg at forskning som omhandler seksuell identitet, heteronormen og ”tilskeiving”⁴ er relevant. Tone Hellesund har forsket på hvordan enslige kvinner har blitt oppfattet og hvordan de har innrettet livene sine de siste 150 årene. Hun har drøftet forestillinger om kjønn, kjærlighet og seksualitet (Hellesund 2003). På samme måte blir familiekonstellasjoner som bryter med heteronormen drøftet i studien der fokus ligger på hvordan fedre som ikke bor sammen med sine barn iscenesetter farskapet (Andersen 2003). Heidi Eng har forsket på iscenesettelse av kjønn og seksualitet i idretten (Eng 2003), der diskursene om seksualitet i idretten blir utfordret. Flytende seksuelle identiteter har også vært gjenstand for forskning (Pedersen 2005, Pedersen og Kristiansen 2008, Bolsø 2008). Videre finnes det studier på seksualitet og psykisk helse (Hegna 2007), selvmordsadferd bland unge homoseksuelle (Hellesund 2006) og vold blant lesbiske (Moseng 2007). I tillegg har jeg funnet studien til Åse Røthing der hun ser på hvordan seksualitet har blitt håndtert i skolen (Røthing 2007), interessant. Rolf Tore Thomassen sin masteroppgave om *Det ”homoseksuelle” smertespråket* (Thomassen 2008) har også vært inspirasjonskilde for meg. Dette er alle studier som ligger litt utenfor min problemstilling, men som likevel danner en god bakgrunn.

⁴ *Tilskeiving* er en oversettelse av begrepet *queering*. Dette er begrepet queer (skeiv) brukt som verbalsubstantiv, noe som gir en dekonstruktiv effekt. Queerforskning beskriver en prosess- hvilke effekt det som oppfattes som queer har på det normative (Eng 2006:147).

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i 7 kapitler. I dette innledningskapittelet presenterer jeg tema, bakgrunn for tema, problemstilling og plassering i forhold til tidligere forskning. I kapittel 2 presenterer jeg teorier og filosofiske retninger som ligger til grunn for min analyse. Jeg gir også et kort innblikk i familieterapifeltets historie i Norge, samt kort noe av det faglige grunnlaget terapifeltet støtter seg til og som jeg finner aktuelt for denne studien. Videre viser jeg også til en pågående debatt i det norske kjønnsforskningsfeltet. Denne debatten illustrerer kampen som pågår mellom to diskurser som er relevante for denne oppgaven. Jeg avslutter teorikapittelet med det teoretiske grunnlaget for diskursanalyse. I kapittel 3 redegjør jeg for min bruk av kvalitativ metode og diskursanalyse. Kapittel 4, 5 og 6 er analysekapitler med drøftinger av henholdsvis den medisinsk/biologiske diskursen, minoritetsdiskursen og familiediskursen. Oppgaven avsluttes med kapittel 7, der jeg drøfter funnene og problemstillingen. Til slutt følger noen tanker for videre forskning.

2 TEORI

I dette kapittelet gjør jeg rede for den historiske utviklingen av familierapifeltet i Norge. I tillegg ser jeg nærmere på hvilken plass terapi med samkjønnspar har hatt. Videre tar jeg for meg de perspektivene som jeg mener terapeutene støtter seg til i sin faglige tilnærming. Jeg gjør rede for noen sentrale teorier om kjønn og seksualitet, samt teoretisk grunnlag for diskursanalyse. Avslutningsvis gir jeg et innblikk i en debatt som går i det norske forskningsfeltet, relatert til seksuell identitet.

2.1 Bakgrunn

Historisk sett kan en si at familievernnet i Norge utviklet seg fra to sider. Det første kirkelige familiekontoret ble opprettet på 1950-tallet for å møte den økende skillsmissestatistikken. Her ble gifte par tilbudt hjelp med deres ekteskapelige problemer. Omtrent samtidig ble det første offentlige familiekontoret i Norge opprettet, på grunnlag av et økende behov for å forstå og behandle ulike sosialmedisinske problemer. Disse to familiekontorene har i løpet av årene utviklet seg til å bli en enhetlig tjeneste som tilbys par med samlivsproblemer (Hårtveit & Jensen 2004). I følge Statistisk Sentralbyrå behandlet familievernnet i 2007 29 416 saker fordelt på de tre regionene Øst, Vest og Nord. Det offentlige barne- og familievernnet brukte samme år 275,7 millioner kroner på familievern. Statistisk Sentralbyrå beskriver familievernnet på følgende måte på sin nettside:

Familievernnet er en spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene gir tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Flere familievernkontor gir også forebyggende tilbud til par og personer som ønsker det. Familievernkontorene skal foreta mekling etter lov om ekteskap § 26 og barneloven § 51 fjerde ledd. Mange familievernkontorer driver også utadrettet virksomhet om familierelaterte tema. Dette kan bestå av veiledning av studenter og andre, samlivskurs, samt informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum⁵.

⁵ <http://www.ssb.no/famvern/>

Hvor stor andel av familiekontorenes brukere som er samkjønnspar har jeg ikke funnet noen statistikk over, men de terapeutene som jeg har snakket med har alle hatt terapi med samkjønnspar eller personer som har levd i samkjønnsrelasjoner. Ut i fra dette ser det ut til at det offentlige familievernnet gir terapi til de personene som oppsøker det, uansett hvordan familien ”ser ut”. Det finnes i Norge også noen få klinikker og rådgivningsinstanser der de ansatte har spesiell kompetanse om homofili. I Oslo har man Olafiaklinikken⁶ som er senter for seksuelt overførbare sykdommer. Her har rundt 20 % av de mannlige pasientene hatt sex med menn. I tilknytning til klinikken finnes en rådgivningstjeneste for lesbiske og homofile, der det også tilbys psykologhjelp.

2.2 Systemisk familieterapi, historisk og teoretisk bakgrunn

Det er spesielt tre strømninger som har påvirket familieterapibevegelsen i Norge. Med utgangspunkt i psykodynamisk tradisjon utviklet den ene strømmingen seg i 1940-årene i et forskningsmiljø ved Chesnut Lodge i Maryland og ved Menniner-klinikken i Kansas. Med utgangspunkt i systemteori utviklet en annen strømning seg i Palo Alto rundt 1952, og i løpet av 1970- og 1980-tallet oppstod en gruppe i Milano, med blant andre Mara Selvini Palazzoli i spissen, der familiens kommunikasjon var i fokus (Hårtveit & Jensen 2004).

På 1990-tallet utviklet familieterapien seg til å bli mer fokusert på språket og konstruktivismen (ibid.). Dette fikk konsekvenser fordi den konstruktivistiske erkjennelsen førte til at hierarki og makt fremsto som problematiske størrelser. Harry Goolishian og Harlene Anderson arbeidet for en demokratisering av familieterapien, og hevdet at terapeuten ikke kunne være ekspert fordi kunnskap var lokalt forankret (Anderson & Goolishian 1988, 1992). De ønsket en dialog der terapeuten var i språket sammen med klienten, med likeverdighet og gjensidig respekt. Terapeuten skulle ikke gjøre noe med klienten, men delta i en samtale på en ”ikke-vitende” måte. Språksystemet får fokus, ingenting er en sannhet og

⁶ Olafiaklinikken er en del av Rikshospitalet HF. Det er et senter for rådgiving, undersøkelser og behandling av seksuelt overførbare infeksjoner og hiv.

virkeligheten bare kan forstås gjennom språket. Harlene Anderson ønsket å oppheve det hierarkiske forholdet mellom terapeut og klient, slik at det var klientens virkelighet som var i fokus, og makten og ansvaret gis tilbake dit (Anderson 2003). Slik ble terapi et sted der klientene kunne snakke om problemene sine på en ny måte, noe som kunne føre til at problemene ble oppløst i språket. Språket blir slik verktøyet for endring (ibid).

Tom Andersen satte fokuset på det demokratiske aspektet, og introduserte ”det reflekterende team” og etter hvert ”reflekterende prosesser” i terapirommet. Han ble opptatt av viktigheten av at terapeuten studerte sin egen forhåndsoppfatning i møte med klientene. I terapirommet kommer de reflekterende prosessene frem ved at terapeuten snakker med ett familiemedlem av gangen, slik at de andre medlemmene lytter og reflekterer. Det blir en fokus på makten språket har og terapeuten vil bestrebe seg på å snakke mottakerorientert. Forandringen kan kun skje innefra og etter klientens egen meninger og krefter (Andersen 2006, Hårtveit & Jensen 2004). Videre vil terapeuten lytte aktivt, holde analyser og kategorier aktivt tilbake, og være åpen og spørrende mot klienten. Det åpnes også opp for å metakommunisere over det som skjer i møtene.

2.3 Diskurs; makt og representasjon

Foucault hevdet at vi aldri kan bli fri fra makten språket har. De sannheter som fremstår som naturgitte for oss, er ikke nødvendigvis resultatet av ny og bedre tenkning og forskning, men er etablert gjennom diskvalifisering og undertrykking av andre former for viten (Foucault 1999). Når noe fremstår som en sannhet vil dette igjen føre til at sannheter som senere dannes, dannes ut fra rammen sannhet nummer én satte. Slik også senere sant/usant, normalt/unormalt fortsette å representere sannheten (Foucault 1999, Jørgensen og Phillips 1998:32). Foucault hevder videre at fordi vi ikke kjenner til hvordan sannheten ble til og ikke ser de historiske konstruksjonene av dem, fremstår ofte fenomener som naturlige for oss (Foucault 1999, Øfsti 2008). Reglene av hva som kan sies og gjøres i tilknytning til fenomener, er begrenset til den kunnskapen vi har om dem (Willig 2001). Det udiskutable i sannheten skaper en diskursiv makt eller tvang, og den opprettholdes så lenge diskursen blir praktisert. Samtidig blir denne makten ustabil, da det til enhver tid også er muligheter til å skape motdiskurser der andre

virkelighetsforståelser produseres (Butler 1990). Jeg visere i slutten av kapittelet, ved hjelp av Foucault, hvordan seksualiteten har blitt språkliggjort.

2.4 Heteronormativitet

I disse dager er TV2 og programleder Kathrine Moholt på jakt etter kjærlighetssøkende bønder til årets sesong av *Jakten på kjærligheten*. Hun ønsker homofile bønder til årets sesong sier hun, og legger til at det er viktig at de er seriøse i sitt ønske om å finne en livsledsager⁷. Forestillingen om den romantiske kjærligheten, med de fem V'ene⁸, er en sterk verdi og normsetter i den vestlige verden. Det betyr at det ligger forventninger i samfunnet til at vi skal danne par, bo i et felles hus med dobbelseng, få barn og leve lykkelig livet ut i et monogamt forhold til vår partner. Årets sesong av *Jakten på kjærligheten* blir både inkluderende og ekskluderende. Ved at programmet åpner opp for homofile par, gis det i år litt rom for variasjon. Det slås likevel ganske tydelig fast hva som er normen for det ideelle livet; nemlig monogamt livslangt kjernefamilieliv. Som nevnt er dette en norm som står sterkt i dagens samfunn, og det kommuniseres daglig både i media og i omgivelsene generelt. Den amerikanske feministen og filosofen Judith Butler hevder at det kun er de som har stått i bruddet med denne normen og blitt sett på som avvikere, som vet hvor sterkt normen kommuniseres, og dermed vil forstå hvorfor en bør stille seg kritisk til den. Hun svarer følgende på de kritiske spørsmålene hun fikk etter å ha problematisert kategoritenkningen: ”...no one who has understood what it is to live in the social world as what is “impossible”, illegible, unrealizable, unreal, and illegitimate is likely to pose the question” (Butler 1999:8).

I en episode av ”Sex og singelliv”⁹ er nettopp dette temaet. Karakteren Miranda, som er en suksessrik advokat, finner det vanskelig å fortelle omverdenen at hun er singel, da dette fører

⁷ <http://www.gaysir.no/artikkel.cfm?CID=13436>

⁸ De fem V'er= Viv, Villa, Volvo, Vræl og Vov-vov. Hver V står for hva som bør med i et ”vellykket” liv.

⁹ Sex og singelliv (org. Sex and the City) er en amerikansk situasjonskomedie om fire single venninner i tredveårene fra New York.

til at de hun snakker med straks, i en medlidende tone, sier at det sikkert dukker opp en mann til henne også etter hvert. Hun har derfor funnet en strategi for å unngå denne medlidenheten, ved å fleipe når spørsmålet om hennes partner, eller snarere mangel av partner, kommer opp. Senere i episoden møter hun så en venninne hun ikke har sett på lenge. Venninnen forteller at hun er gift, og fleiper videre med at da de kom til valget om å få barn fant de ut at de heller ville ha ny ren sofa uten sjokolademerker. Begge disse kvinnene bryter med heteronormativiteten: Miranda fordi hun er singel og venninnen fordi hun ikke har barn, selv om hun er gift. Samtidig orienterer de seg mot normen og unnskylder seg for å ikke ”oppfylle kravene”.

Eksempelene jeg har beskrevet ovenfor kan være med på å belyse hva som er heteronormativt, det vil si de normer som handler om hvordan våre liv bør leves. Kjønnsforsker Trine Annfelt reflekterer i en artikkel i boken *Når heteroseksualiteten må forklare seg* (2007) over hva som er heteronormalt nok. Hun hevder at i tillegg til normene som skissert ovenfor, står også normen om å leve heteroseksuelt som obligatorisk i den vestlige verden. Dette blir dermed den naturlige måten å leve på (Annfelt 2007:99). Begrepet heteronormativitet springer ut av teorien om en heteroseksuell kjønnsorden. Denne kommer jeg tilbake til senere i kapittelet, under overskriften kjønn og seksualitet. I tillegg til å ta for seg forventningen om heteroseksualitet, tar begrepet også for seg de normative føringene som ligger til grunn for hvordan livene skal leves, som for eksempel at det forventes monogami og kjernefamilie med barn. Det kan dermed like gjerne være heteroseksuelle som bryter med rådende normative diskurser om heteroseksualiteten (Eng 2006).

Heteronormativiteten baserer seg blant annet på synet om binær kjønnsdikotomi¹⁰. I denne dikotomien blir heteroseksualiteten og homoseksualiteten en opposisjon, hvor heteroseksualiteten er overordnet og homoseksualiteten den marginaliserte gruppen (Rosenberg 2002). Kategorideling som denne forteller dermed hva noe er ved å si hva det *ikke* er (Winther Jørgensen og Phillips 1999). Således utelukkes avviket fra normen, og i denne

¹⁰ Binær kjønnsdikotomi; de to utelukkende kjønnskategoriene, mann-kvinne.

sammenhengen blir alt utenom det heteronormative feil eller avvik (Rosenberg 2002).

Kjønnsforsker Heidi Eng hevder at heteroseksualiteten dermed trenger homoseksualiteten for å fremstå som naturlig og normal (Eng 2006). Hun har i boken *Kjønnsforskning, en grunnbok* (2006) et sitat med definisjon av heteronormativitet som hun har hentet fra boka: *Intimacy* av Lauren Berlant og Michael Warner (2000):

Med heteronormativitet mener vi institusjoner, betydningsstrukturer og praksiser som får heteroseksualitet ikke bare til å fremstå som entydige -det vil si organisert som en seksualitet- men også privilegert. [...] Heteronormativitet er et begrep som er forskjellig fra heteroseksualitet. En av de vesentlige forskjeller innebærer at det i motsetning til heteroseksualitet ikke har en parallell som organiserer homoseksualitet som sin motsats. Ettersom homoseksualitet aldri kan ha denne usynlige, underforståtte, samfunnsorganiserende selvfølghet som heteroseksualitet har, lar det seg ikke heller gjøre å snakke om "homonormativitet" på samme måte (egen oversettelse) (I følge Eng 2006:147).

Denne normativiteten har møtt kritikk. Queerteorier er en blanding av studier som kritisk fokuserer på det heteronormative, det vil si institusjoner¹¹, strukturer, relasjoner og handlinger som fastholder heteroseksualitet som en enhetlig, naturlig og altomfattende seksualitet (Rosenberg 2002). Forskningen prøver å destabilisere heteronormative forestillinger om kjønn og seksualitet. Som familieterapifeltet er også queerteorier inspirert av poststrukturalismen. I poststrukturalismen er en av de sentrale grunnideene å betrakte fenomener, som for eksempel seksualiteten, som sosialt, historisk og geografisk konstruerte.

2.5 Poststrukturalistiske syn på kjønn og seksualitet

Poststrukturalismen oppstod som en teoretisk nyorientering innen fransk tenkning mot slutten av 1960-tallet. Det var et kritisk perspektiv som tok avstand fra strukturalismens statiske og universelle sannheter og dens naive språktro. Synet på kunnskap gikk fra å være universelt og

¹¹ Institusjoner som for eksempel ekteskapet. Våren 2009 vil komikerne Espen Thoresen Hværsgod-Takskalduha (50) og Kristopher Schau (38) kjent som komikere, gifte seg for å tjene penger. De setter dermed fokus på debatten om at ekteskapet som en institusjon er økonomisk fordelaktig, og kun tilgjengelig for dem som lever i et «romantisk» forhold. For et innblikk i debatten, se <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=571018>

objektivt til å bli oppfattet som kontekstavhengig, mangfoldig, konstruert og foranderlig (Mühleisen 2003).

Michael Foucault, Jacques Derrida og Jacques Lacan fikk betydning for perspektivets syn på kjønn og seksualitet (Eng 2006). Lacan med sine modeller av ustabile identiteter¹², Derrida med sin dekonstruksjon av binære og lingvistiske strukturer¹³ og Foucault med sin analyse av relasjonen mellom diskurs, kunnskap og makt. Alle la an til en dekonstruksjon av sannhetene, som gikk ut på å vise at språkssystemet ikke var statisk eller upåvirket av normative føringer (ibid). Jeg kommer tilbake til Foucault senere i dette kapittelet. Videre viser jeg hvordan det poststrukturalistiske perspektivet utfordret kjønnsforståelsen.

2.5.1 Kjønn - Fra likhet til forskjell

Konstruksjonene kjønn og kropp har historiske, kulturelle og sosiale dimensjoner. Historisk sett skjedde det en forandring på 1700-tallet da forståelsen av kjønn forandret seg fundamentalt. Historikeren Thomas Laqueur kom i 1990 ut med boken *Making sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*. I boken skisserer han to modeller som avspeiler kjønnsforståelsene. Modellene baserer seg på hvordan kjønn og kropp fortolkes til ulike tider, og viser hvordan forståelsen av kjønn går fra en ettkjønnsmodell til en tokjønnsmodell. Det oppstår et paradigmeskifte, og en går fra en modell som søker etter likheter mellom kjønnene, til en ny som søker etter forskjellene mellom dem. Kjønn går nå over fra å representere en sosiologisk kategori, til å representere en ontologisk kategori. Kjønn går dermed fra å være

¹² Preget av filosofi og strukturalistisk språkvitenskap gjorde Lacan en nylesning av Freud, som fikk betydning for identitetsbegrepet. I forhold til seksualitetsstudier får han betydning blant annet fordi han hevder at språket og dermed subjektet er knyttet til kjønnsforskjellen. Mennesket konstitueres som subjekt som mann og kvinne. Den grunnleggende mangelen hos begge kjønn er at en som subjekt er et kjønnssubjekt og dermed ufullstendig.

¹³ En prosess hvor tekster synes å endre seg og kompliseres når man ser på premissene disse tekstene bygger på, og hvordan de motsier sine egne intensjoner og påstander. Derridas betydning innen seksualitetsstudier tar utgangspunkt i marginaliserte eller undertrykte uttrykksformer, noe som har gitt et politisk engasjement. Dilemmaet blir, i en kamp om hegemoniet må man tale hegemoniet midt imot, men hegemoniet skjønner ingenting hvis du ikke taler dets språk. "Dets språk" er forskjellige fra "andres språk". De andres språk blir i denne sammenhengen et stillhetens språk. En kan kalle det en teknikk for å avsløre hva enkelte tekster og leseren dermed tar for gitt.

knyttet til relasjonsstrukturer som status og sosiale funksjoner, til å være biologisk og fysiologisk individuelt og essensialistisk (Laqueur 1999).

Den nye kjønnsforståelsen som vokser frem gir en ”forestilling om kvinner og menn som to fundamentalt ulike organismer- som bærere av grunnleggende forskjellige naturer, kjønnsidentitet og legninger”(Bondevik & Rustad 2006:45). Det oppstår en intens forskning på forskjellene mellom kvinner og menn om alt fra biologiske og fysiologiske forskjeller til psykologiske egenskaper og sosiale roller. Kvinnen blir ved hjelp av vitenskapen konstruert til mannens motsetning.

2.5.2 Biologisk bestemt - essensdiskursen ”det ble en jente?”

Ordet kjønn knyttes ofte til kategoriene ”kvinne” og ”mann”. Disse kategoriene skiller gjerne fra hverandre på to måter: enten biologisk eller sosialt forstått. Biologisk kjønn bestemmes ut i fra det kjønnsorganet barnet er født med, barnet blir enten jente eller gutt¹⁴. Etter hvert som barnet vokser vil derimot også andre ytre kjønnskarakteristika være med på å bestemme hvilken kjønnskategori man blir tolket inn i. Dette kan for eksempel være kroppshår og muskelmasse. I tillegg til disse ytre kjønnskarakteristikaene finnes det også flere indre biologiske karakteristikk, som hormonspeilet og kromosomsammensetningen¹⁵, og de er stadig i forandring. Ytre sett er det dermed få biologiske forskjeller mellom kjønnene, mens menneskets indre kjønnskarakteristika sett er svært forskjellige (Lorentzen 2006).

Kategoriene kvinne/mann er gjensidig utelukkende, og utelukkende kategorier kan settes mot hverandre i en Gausskurve¹⁶. I en Gausskurve vil gjennomsnittet av populasjonen typisk ligge

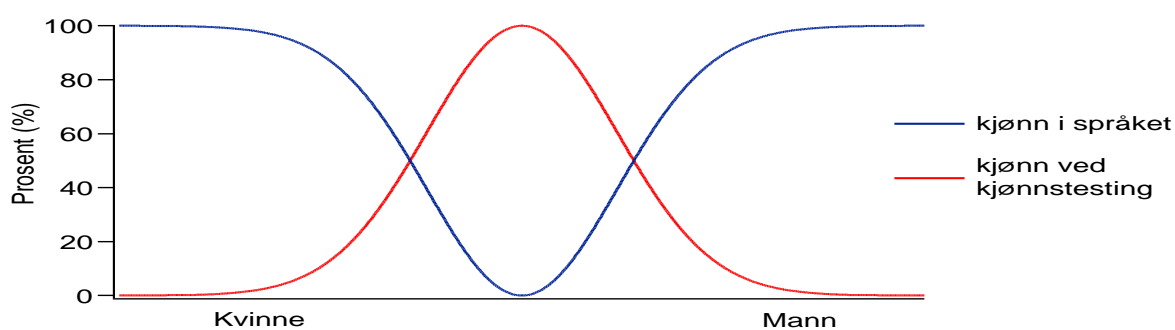
¹⁴ Ved barnets fødsel stemmer ikke dette helt, da noen barn fødes med både kvinnelig og mannlig kjønnsorgan, og de vil dermed være midt mellom de to kategoriene. I Vesten er det vanlig å velge det ene kjønnsorganet og operere bort det uønskede organet, slik at barnet kan være enten jente eller gutt.

¹⁵ Ved kjønnstesting i konkurransesport var det de indre kjønnskarakteristika som utøveren ble testet på.

¹⁶ En normalfordelt variabel, Gausskurve, antar ofte verdien som ligger nær middelveidien, og sjelden verdien som har stor avvikelse. Derfor ser normalfordelingen ut som en klokke, og internasjonalt brukes ofte betegnelsen *bell curve*.

på midten på kurven. Om vi overfører dette til kjønnsforståelsen vil vi se at dette stemmer når en tester de indre kjønnskarakteristikaene. Hele spekteret mellom kvinne og mann vil da vise seg, og gjennomsnittet vil ligge på midten. Om en derimot kun tolker de ytre kjønnskarakteristikaene, kvinnelig og mannlig kjønnsorgan, vil dette ikke stemme, og vi vil kun se ytterpunktene i skalaen¹⁷.

Språklig sett mangler vi ord for det kjønnskarakteristiske mangfoldet. Når dette mangfoldet er lite speilet i de ytre kjønnskarakteristika, blir det lettere å kategorisere kjønn i motsetningene kvinne og mann. Språket forenkler virkeligheten og dette kan illustreres som i *Figur 1.0*.

Figur 1: Kjønn forstått i språket og ved kjønntesting.

Slik kan det se ut til at kjønn og kropp bare kan forstås gjennom språket og kulturen. Måten vi kategoriserer hverandre på trenger ikke være så "naturlige" som det ofte kan virke. I vår kategorisering dannes et bilde av virkeligheten, der punkteringen fører til at noe blir prioritert som viktig, mens annet blir henvist til bakgrunnen og noe usynliggjøres. Kjønn forstått som "kvinne" og "mann" kan dermed sies å være en illusjon, fordi det ikke finnes mennesker som fra naturens side er født kvinne eller mann. Den amerikanske antropologen Margaret Mead¹⁸

¹⁷ Ved barnets fødsel stemmer ikke dette helt, da noen barn fødes med både kvinnelig og mannlig kjønnsorgan, og de vil dermed være midt mellom de to kategoriene. I Vesten er det vanlig å velge det ene kjønnsorganet og operere bort det uønskede organet, slik at barnet kan være enten jente eller gutt.

¹⁸ Mead var gift med Gregory Bateson, som er et kjent navn innenfor familierapifeltet. Sammen drev de feltarbeid på Bali blant annet på Ny-Guinea og Samoa. Mead har skrevet flere populærvitenskapelige debattbøker, og vakte særlig oppsikt gjennom sitt syn om at kjønnsroller var kulturelt skapt fremfor å være biologisk gitt.

argumenterer for dette i sin bok *Temperament in Three Primitive Societies*, der hun sier at kjønnsforskjeller må anses for å være en vilkårlig og kulturell differensiering, og at dette ikke har noe med biologi og arv å gjøre (Mead 2001).

2.5.3 Sosial iscenesettelse -" hun er en guttejente"

Når barnet kjønnsbestemmes ved fødselen tar en det for gitt at det sosiale kjønn vil komme som en effekt av dette. Når det sosiale kjønn bryter de binære grensene for kjønn, får vi det kulturelt kroppslige handlende kjønn. Det biologiske kjønn blir fast, mens det sosiale kjønn blir fritt, kulturelt handlende og stadig repeterende. Språklig sett vil jenter som sosialt bryter de binære grensene for kjønn gjerne blir omtalt som for eksempel "gutttejente", "pappajente" eller "tomboy".

Kjønnsforsker Ellen Mortensen (2007) og queerforsker Tiina Rosenberg (2002) viser til Butlers "heteroseksuelle matrise" som nærmere forklarer dette synet om at vår forståelse av kjønn er en diskursiv effekt av et kjønns- og seksualitetsregime. Dette regime deler kjønnene i to tydelige identifiserbare kjønn: et kvinnelig/feminint og et mannlig/maskulint (den heteroseksuelle matrisen).

Da Butler kom ut med boken *Gender Trouble* i 1990 oppsto en intens debatt blant feministiske forskere i flere land nettopp fordi Butler her tar et oppgjør med tokjønnsmodellen og termene kvinne/mann som samlebegrep, noe som hadde vært utgangspunktet i kjønnskampen. Hun forkaster det uttalte premiss eller en heterosexistisk fordom i feminismen om at vi er en primær, naturalisert substans, i betydningen født med biologisk kjønn (sex); mann eller kvinne. Og hun skiller mellom biologisk kjønn, kjønnsidentitet og sosialt kjønn (1990:137). Hun hevder at det sosiale kjønn ikke finner sin årsak i det biologisk gitte kjønn. En konsekvens av dette blir dermed at maskulinitet vel så gjerne kan knyttes til et menneske med kvinnelige kroppstegn¹⁹, og femininitet til en kropp med maskuline

¹⁹ Ordet kroppstegn refererer til ytre tegn på kroppen som indikerer en persons kjønnsidentitet (Røthing 2004)

kroppstegn (Rosenberg 2002:69-71). Vi kan dermed tenke oss at en ”drag”²⁰ for eksempel kan være en biologisk født mann, som sosialt gjør kvinne og veksler mellom og ironiserer over den naturlige koblingen mellom biologisk kjønn og det som forstås som mannlig og kvinnelig.

Butler ser på kjønn som ”performativt” i betydningen muligheter til å overskride konvensjoner om ”godkjente” praksiser (Butler 1990:336). Mange kvinner og menn vil nok si at dette ikke stemmer, og heller påstå at de er født som kvinner eller menn og iscenesetter seg selv i tråd med en sann indre følelse av å ”være” mann eller kvinne. Dette hevder Butler grunner i at en slik indre følelse blir til og endres eller bekreftes gjennom gjentatte kjønnete fremføringer. Hun går altså videre og sier at ikke bare det sosiale kjønn er skapt, men hevder at dette gjelder det biologiske kjønn også. Ingen er født som ”ren” kvinne eller mann, det er kun en iscenesettelse ut fra det kjønn en tildeles ved fødsel. Kjønn blir dermed en handling (ibid.).

For Butler blir termene mannlig/maskulint og kvinnelig/feminint er kulturelt konstruert, og de blir kulturelle normer. De er kulturelt konstruerte kjønnsrelasjoner, som kvinner og menn erfarer og gjentar. Følgelig kan femininitet/maskulinitet ifølge Heidi Eng forstås som et tilegnet ståsted eller posisjonering gjort av andre på grunnlag av visse handlinger eller væremåter (Eng 2003). Butler påpeker at individenes strategi er å innordne seg i tokjønnsmodellen og i de hegemoniske konvensjonene: “Discrete genders are part of what “humanizes” individuals within contemporary cul- ture; indeed, we regularly punish those who fail to do their gender right” (Butler 1990:139- 140).

²⁰ Dragqueens er betegnelse for mannlige preformants artister som kler seg i kvinnelige klær og gjør kvinnelighet på en scene. Et fenomen som er kjent tilbake til 1950-tallet. Rundt 1990 begynte også kvinnelige personer å opptre, da omtalt som drag kings. Debatten mellom feminister og queerteoretikere kommer også frem omkring temaet drag. Mens Queerteoretikere gir anerkjennelse til begge typer ironisering over kjønnsiscenesettelse, vil noen feminister kritisert dragqueensene for å sparke ”nedover”. De anerkjenner dermed ikke ironisering over kvinnelighet fordi det er det ”svake kjønn”.

Her spiller kroppsspråk en avgjørende rolle, fordi kroppen er det mest effektive kjønnete tegnsystem (Mühleisen 2003:43). Da kan det være tryggest å regissere kroppsspråk, klær og kommentarer innenfor en tokjønnnet konvensjonell modell som er godkjent i det aktuelle praksisfeltet.

Gjennom ontologien har vi lært at det kun finnes to kjønn. Diskursen om disse to kjønnene blir stående som så fast at å tenke dette som kulturelt konstruert fremstår som utenkelig, det blir tatt for gitt, ingenting er før diskursen og ingen problematiserer den ontologiske tanken om de to kjønnene. Professor i sosialpsykologi Dorte Marie Søndergaard sier som følger:

Kroppen eksisterer – vi fødes og føder, æder og drikker, dør, etc. Men – pointen lyder: Vi har ingen akulturel adgang til noen av disse functioner. Der findes ingen akulturel eller rent biologisk adgang, ingen verken pre-diskursiv eller præ-praksisformidlet adgang til det kropslige, til det vi kaller natur. Vi møder det kropslige, det biologiske, naturen gjennom vore diskurser og vore handlesammenhænge (Søndergaard 1996:42).

I en seksuell sammenheng kan vi si at vi kjenner lysten, denne lysten er personlig og dermed unik og forskjellig fra person til person. Når så denne lysten tolkes i bestemte typer sosiale kategorier (diskursen) "skapes" naturen for lysten.

Feminist og filosof Monique Wittig hevder at kjønnskategoriene ikke er uforanderlige eller naturlige, og trekker videre politiske linjer opp mot det biologiske kjønn, der reproduksjon og heteroseksualitet blir politiske handlinger (Rosenberg 2002:77). Dermed kobler hun på begjæret i forståelsen av kjønn. Hun påpekte at synliggjøringsprosjektet har vært grunnleggende heteronormativt, det vil si at det har hatt heteroseksualiteten som normativt utgangspunkt, og har tillegg vært fundert på hvit vestlig tenking (Bondevik & Rustad 2006).

Butler viser til Wittig og sier at det ikke finnes anledning til å dele opp de menneskelige kroppene i mannlig og kvinnelig kjønn annet enn fordi en slik oppdeling tilfredsstillende heteroseksualitetens økonomiske behov og gir et naturalistisk sinn over heteroseksualitetens institusjon. Hun utvikler en preformitetsteori der hun viser at kjønn blir en handling, ikke en original. Siteringene blir gjort ut fra en original som ikke finnes, den finnes kun i hodene våre som språkliggjorte forenklinger av virkeligheten. Dette fører igjen til det hun kaller den heteroseksuelle matrisen (Butler 1990).

I denne heteroseksuelle kjønnsordenen blir kjønn fullstendig bundet opp til heteroseksualiteten som en naturlig tilstand; du lærer hva en kvinne er, i relasjon til en mann, eller hva femininitet er i relasjon til maskulin (Eng 2006:144).

En slik kjønnsforståelse kalles gjerne for heterogenders, dette for å påpeke relasjonen mellom kjønn og seksualitet. Med en slik forståelse ses gjerne mannen og kvinnen som to ufullstendige halvdelar som ikke kan bli fullstendige før de inngår i et forhold med hverandre. Det ligger en kulturell oppskrift og en sosial forventning til at folk skal bli heterofile. I språket blir det tatt for gitt at det er det motsatte kjønn en skal danne par med.

I boken *Gender trouble* (1990) tar Butler et oppgjør mot det uttalte prinsippet om naturligsert substans, født med biologisk kjønn. Ved å overføre denne forståelsen til seksualitet kan vi ta et opprør mot det uttalte prinsippet om naturligsert substans: Ingen er født med biologisk seksualitet. Seksualiteten er formet gjennom diskursene, og i en effekt av dette ”blir og gjør” vi seksualitet. Seksualiteten blir dermed en kulturell konstruksjon.

2.5.4 Diskursen om kvinnelighet og mannlighet

I overgangen fra å være et bondesamfunn til å bli et industrialisert samfunn oppstod det et skille mellom den offentlige og den private sfæren (Solbrække & Aarseth 2006:64).

Produksjonen ble nå skilt fra husholdningen, og det oppstod et skille mellom kvinners og menns virksomhet. Mens kvinnene fylte den private sfæren, fylte mennene den offentlige sfæren. Dette har hatt stor betydning for modernitetens kjønnsnormer og forståelse. Den industrielle revolusjonen sammen med den viktorianske ideologien delte verden ut fra kjønn. Kvinnelighet ble som et resultat av dette forbundet med hjemmet, omsorg og relasjoner, mens maskulinitet ble knyttet til det offentlige og politiske. Mannen skulle være overhodet som forsørget familien, mens kvinnen skulle være omsorgsfull mor og hustru. Videre utvikler det seg ulike idealer for moral og karakteregenskaper som man skal leve opp til. For mennene som skulle bygge opp landet ble det lagt vekt på vitalitet, energi og rasjonalitet, for kvinnen som skulle ta seg av emosjonelle i hjemmet ble det lagt vekt på de følsomme og åndelige

egenskapene. Kvinnelighet og mannlighet blir dermed sett på som motsetninger som utelukker hverandre (Hellesund 2003, Melby 2007).

2.5.5 Foucault og homoseksualitet

I bok *Seksualitetens historie* (1999) viser Michel Foucault hvordan seksualiteten blir konstruert som fenomen fra rundt 1700-tallet og frem til vår tid. Han lanserer i boken en hypotese om hvordan undertrykkelsen av seksualiteten, er det som har ført til all kunnskapen og diskursene rundt den. Fra 1700-tallet med kontroll, forbud og språklig sensur, til 1800-tallet med medisinske diagnoser, undersøkelser og kartlegging av avvikene. Det oppstår en omfattende kunnskapsproduksjon og språkliggjøring av fenomener som for eksempel homofili. Fra 1870 begynner en spesifikk homoseksuell kategori å ta form i den medisinske litteraturen, men i følge Foucault har homoseksuelle handlinger funnet sted også før dette (Foucault 1999). Handlingene utført før og etter 1870 var alle forbudte handlinger.

Forskjellen er at handlinger utført *før* 1870 ble betraktet som fristelser alle kunne falle for, mens handlinger utført etter 1870 blir forvandlet til synder utført av en homoseksuell.

Språkliggjøringen av homofili finner blant annet sted i kirken. Deres ønske om å forby homofil praksis fører til at de må språkliggjøre hvilke handlinger de ønsker å forby og hva det er ved handlingene som er syndig. Det er her Foucault viser hvordan makt kan møtes med motmakt, en kraft han hevder er positiv og nyskapende. Mens intensjonen var å bringe kjønn og seksualitet til taushet, ved forbud og kontroll, oppstår det på denne måten det motsatte – nemlig en enorm språkproduksjon (Foucault 1999).

Foucaults fokus i denne boken er hvordan seksualitet og kjønn ikke er stabile og essensielle kategorier, men konstruerte fenomener. Kategoriseringen mottar i samme bok kritikk og han viser hvordan den er diskursivt forankret med politiske motiver. Bestemte diskurser om seksualiteten blir produsert og fremmet via ulike maktnettverk som for eksempel vitenskapen.

2.6 Teoretisk grunnlag for diskursanalyse

En Foucault-inspirert analyse fokuserer på hvordan språket og dets rolle er med på å skape den sosiale verden. Den ser etter hvilke diskurser som er tilgjengelige og som på den måten

påvirker hvordan vi ser og forstår verden, og hvilke subjektposisjoner som blir tilgjengelige for oss i det sosiale livet (Willig 2001). Sett i forhold til seksualiteten, betyr dette at denne i første rekke regnes som et kulturelt fenomen, og at vår forståelse og våre holdninger knyttet til seksualitet også er med på å skape den. De erotiske følelsene og den seksuelle atferden vil påvirkes fra de reaksjoner og holdninger vi møter i forhold til seksualitet. Foucaults prosjekt kan sies å argumentere for at kjønn ikke er en essens, men en effekt av diskurser og makt. Han påpeker at språkliggjøringen av seksualiteten preger den på en maktfull og avgjørende måte, og språket kan sies å bli preformativt, slik at vår kulturs seksualspråk skaper de seksuelle væremåtene (Solbrække & Aarseth 2006:74).

Diskurser er knyttet til institusjonaliserte praksiser som legger til rette for hvordan det sosiale livet blir organisert, regulert og administrert. De dominerende diskursene kan sies å være de som legitimerer eksisterende maktrelasjoner og sosiale strukturer. De terapeutiske diskursene ligger i språket, og tar form i spørsmål, intervensjoner, refleksjoner og i noen sammenhenger direkte råd (Øfsti 2008). Råd er ofte en konstruksjon av privilegert dominant diskurs, slik også et ledende spørsmål eller møtende forståelse for en persons opplevelse kan være en indirekte konstruksjon av samme type diskurs. Både rådene, de ledende spørsmålene og forståelsen kan ha effekten av å legitimere og rettferdiggjøre de samme dominante diskursene i samfunnet. Institusjoner fungerer dermed som stabiliserende og opprettholdere av sosiale praksiser, samtidig som de er influert og formet av dominante diskurser. Gjennom diskursiv praksis i neste omgang, godkjennes de samme diskursene som dominante og privilegerte. Noen av disse diskursene blir tatt for gitt og regnes som natur, noe som fører til at de vanskelig lar seg utfordre.

I forhold til temaet mitt er opprettholdelsen av de dominerende diskursene interessant. Det har skjedd mye i forhold til seksualitet de siste årene. Nye praksiser har dukket opp. Ved sin tilstedeværelse har også de påvirket diskursene, som igjen har åpnet opp for flere nye praksiser, og dermed også alternative diskurser. Et eksempel på en lignende diskursiv kamp eller forandring er ugifte mødre og samboerskap. Førstnevnte har vært belagt med skam og mistenkeliggjøring, og sistnevnte var så å si et radikalt valg på 1970-tallet (Annfelt 2007).

Hvilke terapeutposisjoner blir tilgjengelige ut i fra hvilke ulike diskurser om seksualitet som er i bruk? Hvordan får hvilke konstruksjoner av seksualitet som tas i bruk betydning for hva terapeuten gjør? Det som sies, erfares og gjøres av terapeuten, vil bidra til å konstituere diskursene; eller eventuelt bidra til at diskursene forandres. "(...) it is in the nature of language that alternative constructions are always possible and that counter-discourses can, and do, emerge eventually" (Willig 2001:107).

På 1980-tallet videreutviklet den britiske språkforskeren Faircough diskursanalysen til det som han kalte en kritisk diskursanalyse. Denne tilgangen blir forskjellig fra den Foucaultianske ved at den tar mer hensyn til tekstens og subjektets plass i diskursen. Den tar språkets rolle og betydning for diskursdannelse og -representasjon med i analysen, i tillegg til at den åpner for at subjektet får en større påvirkningskraft på diskursene og hovedinteressen for tilgangen ligger i undersøkelse av forandring. I 1985 kom de politiske teoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe ut med boken *Hegemony and Socialist Strategy* (1985) som kan sies å være hovedverket innen diskursteorien. I denne teorien står den diskursive kampen som et nøkkelbegrep, der forskjellige diskurser kjemper mot hverandre og omformes i kontakt med hverandre. Laclau og Mouffe presenterer ikke mange praktiske redskaper til diskursanalyse, og de blir derfor ofte kombinert med inspirasjon fra andre forfattere i diskursanalyser. Innenfor psykologien utviklet personer som Potter og Edwards det som blir kalt diskurspsykologien. Innenfor denne tilgangen blir fokuset, til forskjell fra Foucault, Laclau og Mouffe, mer på hvordan folk bruker diskursene til å fremstille seg selv og verden på bestemte fordelaktige måter i sosial samhandling, og hvilke sosiale konsekvenser det har. Individets aktive språkbruk kommer mer i fokus (Jørgensen & Phillips 1999).

2.7 Seksualitetsdiskurser i det norske forskningsfeltet

Det pågår en debatt i kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet. I dette avsnittet ønsker jeg å vise hvordan denne har fått betydning og virker inn i familieterapifeltet. For å gi et lite innblikk i debatten vil jeg gå tilbake til 1980-tallet. Før dette hadde det i Norge pågått interessekamper for homoseksuelle fra rundt 1950. På 80-tallet kom det derimot inn et nytt perspektiv, som skapte internasjonale debatter (Eng 2006). Som følge av dette oppstod det indre stridigheter

blant annet på grunn av uenighet rundt idègrunnet for interessekampene. En av debattene, og den debatten jeg ønsker å belyse i denne oppgaven, er spørsmålet om seksuell identitet. Mens det homopolitiske arbeidet tidligere hadde hatt ideen om homoseksuell identitet som grunnlag for det politiske arbeidet, kom nå queer-teoretikerene inn og problematiserte begrepet seksuell identitet. De stilte seg kritiske til konsekvensene av en identitetstenkning og så en sortering av seksualitet som problematisk. De mente at så lenge kategoriene stadig ble repetert, ikke minst av homoaktivistene selv, ville dette føre til en opprettholdelse av de heteroseksuelles privilegerte posisjon.

Da NOVA²¹ i 1999 kom med en rapport som la frem livsvilkårene for homoseksuelle (Hegna m.fl. 1999) oppstod nok en debatt rundt tema seksuell identitet. Rapporten viste blant annet at det var høye selvmordstall i gruppen. Etnologen Tone Hellesund skriver en artikkel i fagbladet *Suicidologi*²² 2006 årgang 11 nr.2 der hun stiller seg kritisk til alle helseundersøkelsene som omhandler selvmordsadferd hos lesbiske og homofile (Hellesund 2006a). Hellesund stiller seg for det første kritisk til selve undersøkelsen som rapporten er tuftet på, der hun hevder at utvalget og fokuset i undersøkelsen kan ha påvirket resultatet. Videre er hun kritisk til hvordan lidelseshistoriene til homofile som en minoritet får så mye fokus, og hevder at dette fører til en selvoppfyllende profeti. Sosiologen Bera Ulstein Moseng svarer Hellesund i en replikk i samme blad 2007 årgang 12 nr. 1 og hevder at rapporten gir et riktig bilde av homoseksuelles helse. Hun hevder at negativ forskjellsbehandling og fordommer kan være årsaken til at denne gruppen kan oppleve helsevansker. Hun gjør også rede for risikofaktorer som for eksempel internalisert homofobi blant homoseksuelle og i forhold til personer som ikke forstår seg selv som homoseksuelle til tross for en homoseksuell praksis. Hun konkluderer med at en ”...entydig seksuell legning og

²¹ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

²² Fagbladet til Nasjonalt senter for selvmordsforskning- og forebygging, ansvarlig utgiver Universitetet i Oslo.

entydig seksuell praksis virker beskyttende med hensyn til selvmords- og annen risikoatferd, som misbruk av alkohol og narkotiske stoffer og hiv og aids”²³ (Moseng 2007a).

Moseng kom i 2007 ut med en ny NOVA rapport, ”Vold mot lesbiske og homofile tenåringer”. Gjennom rapporten tegner hun et dystert bilde av unge lesbiske og homofiles opplevelser med vold og diskriminering. Sosiologen Agnes Bolsø kritiserer denne rapporten, og hevder at det både i den og i NOVAs rapport fra 1999 (Hegna m.fl. 1999) ligger en insistering på en klar og entydig ”homoseksuell” identitet. Hun stiller seg kritisk til tallmaterialet som ligger til grunn for undersøkelsen og til tolkningene, og hun hevder videre at identitetsforståelsen er i kjønnsforskningsammenheng antikvarisk. Hun konkluderer med at dette viser at det føres en kamp for samkjønnsparene som har etablert sin identitet i den første delene av tenårene. ”Det er synd på dem, de ruser seg og de blir mobbet” (Bolsø 2007:15). Selv foreslår hun å bygge ned det skillet mellom homoseksuelt og heteroseksuelt begjær, som bidrar til at denne dikotomiens opprettholdes (2007:17). I november 2008 kom boken *Gay Kids - Kule barn som også finnes* ut. Boken, som er forfattet av fotograf Lill-Ann Chepstow-Lusty, Bera Ulstein Moseng og Rolf Martin Angeltvedt, er ment som en fagbok om homofil kjærlighet for barn og ungdom. Formålet er å framstille barndommen til homofile kvinner og menn før den homofile identiteten er falt på plass.

Slik jeg forstår debatten, er det betydningen av seksuelle kategorier som er stridens kjerne. Der den ene parten fastholder betydningen av en entydig og fast seksuell kategori i et ønske om å bedre homoseksuelles psykiske helse, åpner motparten opp for fleksible begjærretninger i et forsøk på å oppheve den marginal posisjon kategorien homofil får. Den viktigste norske organisasjonen for homopolitikk er Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH). Deres posisjon i debatten har vært å følge Bera Mosengs politikk og en såkalt homopolitikk²⁴, og de har stilt seg i opposisjon til Hellesunds og Bolsøs queerteoretiske

²³ (<http://www.med.uio.no/ipsy/ssff/suicidologi/2007-nr1/Mosengtilsvar.pdf>)

²⁴ Forskning som er en del av kjønns- og seksualitetsforskningen med nær tilknytning til det homopolitiske miljøet

vinkling. Ungdomsgruppen til LLH, Skeiv ungdom, har i midlertidig tatt en mer queer-teoretisk forståelse av og tilnærming til kjønn og seksualitet. De sier selv at de:

”jobber for hvert enkelt menneskes frihet til å være seg selv uavhengig av kjønnsidentitet og seksualitet. Vi ønsker en verden der alle seksuelle uttrykk basert på samtykke er akseptert, og der ingen får privilegier i samfunnet på bakgrunn av sitt kjønnsuttrykk eller sin seksualitet”²⁵.

I kontrast til dette tar LLH utgangspunkt i allerede etablerte kategorier, og ”arbeider politisk og sosialt for at lesbiske, homofile og bifile skal kunne leve åpent uten frykt for å bli sosialt utstøtt, diskriminert eller trakassert”²⁶.

Denne teoretiske og ideologiske forskjellen har ført til store debatter, både om *hvem* disse organisasjonene skal jobbe for, men også *hva* deres mål er og *hvordan* målet skal nås.

Hvilken teoretisk og ideologisk plattform familievernet stiller seg på i forhold til denne debatten er ikke uttalt direkte. Men om jeg tar utgangspunkt i identitetsbegrepet og ser hvilke betydning som legges i det, kan jeg vise til Harlene Anderson som hevder at:

Ifølge det postmoderne, narrative perspektivet er selvet ikke en stabil og varig størrelse, begrenset av tid eller sted; det er ikke alene en oppkobling av erfaringer eller et uttrykk for neurofysiologiske forhold. For så vidt er identitet verken en form for kontinuitet eller diskontinuitet av individualpsykologisk karakter, men skapes i den konstante strøm av narrativer (Anderson 2003:268).

I et postmoderne synspunkt, som Harlene Anderson refererer til, er altså identiteten fragmentert og sammensatt. Det er forskjeller og motsetninger i enhver identitet, individet opptrer på mange forskjellige arenaer i hverdagen og kan justere sin personlighet kontinuerlig til å passe inn i de ulike rollene det må fylle.

²⁵ Skeiv Ungdom: Politisk plattform for Skeiv Ungdom <http://www.skeivungdom.no/navigate/node/119>

²⁶ Lansforeningen for lesbisk og homofilfrigjøring <http://llh.no>

3 METODE

I dette kapittelet gir jeg en oversikt over metodene jeg har valgt å benytte for å svare på problemstillingen. Først begrunner jeg hvorfor jeg velger å bruke kvalitativ metode og diskursanalyse. Videre gjør jeg rede for diskursanalyse, og viser den praktiske delen av studiens gjennomføring. Avslutningsvis gjennomgår jeg etiske refleksjoner, validitet, reliabilitet og generaliserbarhet for studien.

3.1 Valg av forskningsdesign

3.1.1 Kvalitativ undersøkelse

I denne studien søker jeg å få frem forskjellige beskrivelser av virkeligheten, det vil si informantenes mange beskrivelser av terapi med samkjønnspar. Jeg er ikke ute etter å kvantifisere objektive data, men ønsker heller å tolke informantenes erfaringsbeskrivelser av samkjønnssterapi for å finne ulike meninger som ilegges seksualitet (Kvale 2001:25). På bakgrunn av problemstillingenes karakter og det jeg søker å undersøke, finner jeg det mest hensiktsmessig å benytte en kvalitativ metode. Som systemisk familierapeut finner jeg også den kvalitative metoden mest komfortabel, da man kan se likheter mellom intervjuferdighetene i familierapifeltet og ferdigheter som benyttes i en kvalitativ undersøkelse (Øfsti 2008).

Jeg anser den samtalen informantene og jeg har hatt som en meningsskapende kontekst, der vi i fellesskap var med på å skape mening. Selv om jeg var mindre aktiv enn de andre i samtalen, mener jeg likevel at min tilstedeværelse i samtalen, og min posisjon som forsker var en påvirkende faktor i meningsskapelsen. Jeg vil ikke hevde at mine funn er statiske og allmenngyldige, men jeg mener likevel de kan være representative for diskurser om seksualitet som gjør seg gjeldende i en familierapeutisk kontekst. Jeg vil tro at noen av diskursene som benyttes av mine informanter, vil være gjenkjennbare for lesere av oppgaven. Ved å være med meg i drøftingen og konklusjonene, vil man kunne få en videre forståelse av seksualitet.

3.1.2 Språksyn

Mitt valg av diskursanalyse som metode bunner i mitt språksyn, som det delvis er gjort rede for i det foregående kapittelet. Jeg betrakter virkeligheten som skapt, da jeg mener at den ikke i kraft av seg selv forteller hva den betyr eller hvordan den skal forstås. I denne meningsskapelsen spiller diskurser en avgjørende rolle; der diskurser utøves som en sosial handling, i et sosialt handlingsrom, der de også former den sosiale verden. Menneskers handlinger blir da konkrete, individuelle og kontekstbundne, samtidig som de er institusjonaliserende og sosialt forankret (Jørgensen og Phillips 1999). Språk blir ikke en instinktiv handling, men en handling som bunner i valg og vurderinger. Ved å forstå språk på denne måten, gir jeg avkall på fastlagte meninger og legger i stedet vekt på deskriptive nyanser, forskjeller og paradokser (Kvale 2001:155). Språk som en meningsskapende mellommenneskelig handling, hører under det som blir kalt sosialkonstruksjonismen. Den er ikke opptatt av det værende, men heller av hvordan og hvorfor fenomener fremtrer som de gjør. Dette stemmer godt overens med grunnpilaren innefor diskursanalyse, nemlig epistemologien, som handler om hvordan vi kan ha kunnskap om verden. Den tar avstand fra en essensialistisk forståelse der fenomener anses å ha en indre kjerne, men inntar heller en posisjon som anser alt som sosialt og historisk skapt. Fokus i denne oppgaven blir de diskursene som styrer informantene i deres tale-, handle- og væremåte.

3.2 Diskursanalyse

Jeg søker altså å analysere diskurser om seksualitet. For å gjøre dette må jeg først og fremst finne disse diskursene, for deretter å se nærmere på hvordan diskursene ble og blir til. Videre vil jeg undersøke hvilke konsekvenser diskursen har. Diskurs kan sies å være den meningsskapelsesmekanismen som oppstår mellom mennesker for å skape betydning i verden. Som et eksempel kan vi tenke oss et barn som skal lære seg språk. Når vi sier til barnet, ”ble du lei deg nå”, har dette følelsesutsagnet ikke betydning i seg selv, men må relateres til et annet følelsesutsagn for å skape mening. Å være trist blir meningsfullt gjennom hvordan det er relatert, og er annerledes fra andre følelsesutsagn, som for eksempel det å være glad. Vi kunne sagt her at det hadde vært lettere om mitt eksempel var språklæring av for

eksempel stoler. Å lære et barn hva en stol er, tenker vi kanskje er lettere. Men likevel, det finnes jo stoler med både to, tre og fire ben, stoler med og uten rygg, lave og høye stoler, og handlingen og sittestillingen blir forskjellig fra en sakkosekk til en rokokko-stol. I min diskursanalyse ønsker jeg å rette oppmerksomheten mot hvordan mening skapes omkring seksualitet. Jeg vil også se på hvordan vi relaterer kategoriene innefor temaet. Hva er en kvinne, hva er en mann, en homofil, en heterofil? Til slutt vil jeg se på hvilke handlingsrom de forskjellige konstruksjonene åpner for.

Det finnes mange måter å beskrive hva en diskurs og en diskursanalyse er. For denne studien finner jeg samfunnsforsker Iver B. Neumanns definisjon meningsfull:

En diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner (Neumann 2001:18).

Vivian Burr gir i boken *An Introduction to Sosial Constructionism* en oversikt over fellesnevnerne for feltet, og nevner at de alle er kritiske til selvsagt kunnskap. Hun betrakter kunnskap som kulturelt og historisk betinget, og ser en sammenheng mellom kunnskap og sosiale prosesser. Hun ser videre en sammenheng mellom kunnskap og sosial handling (Burr 1995). Det vil si at verden ikke er en objektiv sannhet, men konstruert gjennom våre praksiser i den tid og på det sted det måtte være. Disse konstruksjonene opprettholdes i sosiale prosesser, og fører til ulike sosiale handlinger. I tillegg til å finne dette filosofiske grunnlaget passende, finner jeg også det teoretiske og metodologiske grunnlaget for diskursanalyse spennende.

3.3 Gjennomføringen av studien

3.3.1 Gruppeintervju

For gjennomføring av diskursanalysen fant jeg det hensiktsmessig å foreta et gruppeintervju. Jeg ønsket å få frem den diskursive kampen på en tydelig måte, ved at informantene kanskje ville komme med motsigelser til hverandres bruk av diskurser og dermed ende i en diskusjon.

En diskursiv kamp ville også ha kunnet komme frem i en samtale med én informant, da slike kamper også finner sted i ens egen rettferdiggjøring av valg av diskurser. Et eksempel på dette fra min analyse er når informanten kommer med motsigelser til sine egne utsagn, som at ”det ofte er slik, men ikke alltid”. Jeg mente likevel at jeg ville kunne finne en større variasjon i diskurser i bruk og motsigelser til dem når flere terapeuter inngikk i samtalen med hverandre.

En annen fordel jeg mente et gruppeintervju kunne gi, var at interaksjonen mellom informantene kunne frembringe spontane og følelsesladete utsagn, og at samtalen kunne utvikle seg uten at meningsinnholdet var planlagt, gjennomtenkt eller sammenhengende (Kvale 2001). I dagens samfunn vil jeg påstå at mange ønsker å fremstå som konstante og konsise i sine uttrykk, og i en intervjusammenheng kan dette føre til at diskursive kamper kan bli tonet ned i frykt for å bli oppfattet som springende og utydelig. Ved å la seg rive med i et gruppeintervju, vil kanskje dette forsvaret tones ned. Samtidig kan også det å snakke i en gruppe, bremse folks uttrykk ytterligere. Dette fordi de prøver å holde seg innenfor de rådende diskursene, i frykt for å ende i en lang diskusjon eller oppfattes som politisk ukorrekte. Når det gjelder min studie, tror jeg at den politiske biten kan ha påvirket intervjusituasjonen. Åse Røthing påstår at ”homotoleranse” stadig oftere fremstilles som en norsk verdi og som kjennetegn på norskhet. Hun henviser til antropolog Marianne Gullestad, som peker på at seksuell frigjøring er blant kjernesymbolene for hva ”vi” står for og som konstituerer ”oss” (norske) i forhold til ”dem” (innvandrere, muslimer) (Røthing 2008). Denne påvirkningen mener jeg ville ha spilt inn uansett hvilke type intervju jeg hadde valgt, men det er mulig den lot seg glemme litt i et gruppeintervju.

Jeg åpnet gruppeintervjuet med å spørre etter konkrete fortellinger fra informantenes praksis. Dette valgte jeg fordi jeg mener at de konkrete fortellingene kan gi større tilgang til et diskursmangfold enn et spørsmål på hvordan informantene stiller seg til forskjellige problemstillinger rundt temaet. Jeg håpet at spontanitet og følelser skulle spille inn slik at påvirkningen fra selve intervjusituasjonen ville virke minst mulig. Som nevnt vil både relasjonen mellom gruppemedlemmene, deres relasjon til temaet, konteksten for samtalen og meg som intervjuer påvirke. Jeg valgte å ikke informere informantene om at jeg selv lever i et forhold til en annen kvinne. Slik informasjon kunne muligens ha påvirket samtalen, ved at

informantene kunne ha forholdt seg annerledes til meg. Da den ene informant selv fortalte at han var homofil, var jeg derfor også usikker på hvorvidt dette ville kunne ha påvirkning på samtalen. Samtidig kunne informasjonen om min egen seksuelle orientering ha gitt den homofile mannen en ”alliert” i meg, ettersom han da kunne se muligheter for en felles forståelse for temaet. Dette er også et tema som sosiolog Tove Thagaard tar opp i sin bok *Systematikk og innlevelse* (2002). Der hevder hun at:

En kvinnelig informant kan referere til fellesskap mellom kvinner ved å si: ”Du som kvinne forstår vel at..”. Denne type utsagn kan tjene som referanse til kunnskap som blir tatt for gitt innenfor samme kjønn (Thagaard 2002:101).

Dette kunne la seg overføre til situasjonen mellom den homofile informanten og meg. Jeg kunne ha fått frem ”tatt-for-gitt-heter” på en lignende måte, der vårt homofile fellesskap kunne komme frem i uttalelser som ”du som lesbisk forstår vel at...”. På den andre side kan det se ut for meg som at vi opplever vårt begjær som forskjellig, og det er ikke sikkert den type allianse ville oppstått. Hvorvidt informantene gjorde seg opp noen mening om min seksuelle orientering er jeg usikker på, men jeg vil tro at de undret seg over hvorfor emnet interesserte meg. Ved en anledning følte jeg at den ene informant smålo da jeg stilte spørsmål om terapeutene opplevde terapitimen som annerledes når de hadde den med et samkjønnspar. En slik latter kan ses på som en språkhandling, og tolkes på ulike måter. Hva informant mente å ”si” med latteren er det vanskelig å ha noen mening om, men jeg ble usikker og tolket det som en avvisning av spørsmålet mitt. Jeg tolket latteren som om den sa ”det var et uvitende/fordomsfullt spørsmål, selvsagt er det ikke forskjellig å snakke med samkjønnspar og heterofile par, de er jo som andre folk”. I så fall tenker jeg at denne informant ikke tenkte på meg som en i kategorien homofil.

Som nevnt åpnet jeg intervjuet med å spørre etter konkrete historier om terapi med samkjønnspar. Jeg utførte et semi-strukturert intervju, og hadde en intervjuguide med få og åpne spørsmål (Thagaard 2002). Jeg ønsker at informantene skulle fortelle mest mulig fritt om sine erfaringer, og at diskusjoner dem i mellom skulle komme naturlig uten avbrytelser med spørsmål fra meg. Informantene var engasjerte i forhold til temaet og intervjuet gikk mer eller mindre av seg selv. Jeg avklarte i begynnelsen av intervjuet at jeg kunne komme til å avbryte

dem og bytte tema. Dette fordi det var enkelte temaer jeg ønsket skulle diskuteres, eksempelvis samkjønnspar og barn.

3.3.2 Utvalg

Da dette er en kvalitativ studie, fordrer det at jeg velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske for problemstillingen, også kalt et strategisk utvalg. (Thagaard 2002). Siden oppgaven fokuserer på familieterapeuters møte med samkjønnspar, finner jeg det naturlig å hente informasjonen som skal analyseres fra familieterapeuter og personer som jobber i en familieterapeutisk kontekst. Alle informantene i studien er ansatt på et offentlig familievernskontor hvor tjenesten er gratis og dermed tilgjengelig for alle. For meg var dette viktig da jeg antar at et slikt kontor når bredt ut, i tillegg til at man her må jobbe under visse regulativer for en familieterapeutisk kontekst.

Våren 2008 ringte jeg til en rekke ledere på forskjellige familiekontorer i Oslo-området. Jeg ga en kort beskrivelse av studien og spurte om de ville viderefordre en forespørsel om deltakelse til sine medarbeidere. Samtlige jeg snakket med sa ja, og jeg sendte dem et informasjonsbrev med opplysninger om meg selv og studien. På denne måten ble lederne mine døråpnere inn til informantene (Kvale 2001), og jeg valgte telefonisk kontakt med dem for på den måten å kanskje smitte dem med mitt engasjement. I en travel hverdag var jeg redd for at en forespørsel på e-post ville forsvinne eller bli glemt. Seks personer svarte at de ville stille til gruppeintervju, fire av disse var ansatt på samme kontor og de to andre fra to andre kontorer. Etersom intervjuet skulle foregå i gruppe fant jeg det passende med seks informanter, og jeg valgte å avslutte søken etter flere personer da disse seks hadde meldt sin interesse. Da jeg skulle finne dato for samtalen, viste det seg at dette ble vanskeligere enn forventet. Den ene informanten skulle ha ferie i fem uker sammenhengende fra vi fikk kontakt. Fordi jeg ønsket å gjennomføre intervjuet før sommeren, bestemte jeg meg for å avtale et eget intervju med denne informanten, noe jeg senere gikk bort i fra da jeg fikk nok materiale i gruppeintervjuet. I juni 2008 ble det bestemt at møtet skulle avholdes på det familiekontoret med flest informanter tilknyttet, dette for enkelthets skyld. Da dagen for

samtalen kom, ble informant nummer to syk og meldte avbud. Gruppeintervjuet ble dermed avholdt med fire informanter.

3.3.3 Forberedelser til gruppeintervju

Før gruppeintervjuet gjennomførte jeg et pilotgruppeintervju. Pilotgruppen besto av familierapeuter jeg kjente fra før og som var interessert i min studie. Ved å gjøre et pilotintervju ønsket jeg å se hvordan intervjuguiden fungerte i en gruppesamtale. Samtalen ble transkribert og jeg fant mange spennende konstruksjoner som jeg delvis analyserte. Jeg gikk likevel ikke videre med disse analysene, da en av informantene i pilotgruppen stilte seg negativ til bruk av materialet. Erfaringen med pilotgruppen gjorde at jeg ble mer opptatt av de konkrete historiene i terapi, og i tillegg så jeg at et tema om barn og familie nesten ikke ble berørt. Ut fra den erfaringen tok jeg med meg en tidsaktuell avisannonse²⁷ til hovedintervjuet og ba informantene komme med tanker de hadde i forhold til den.

3.3.4 Analyse

Jeg registrerte intervjuet på lydbåndopptak for lettere å kunne være med i samtalen. Jeg fikk da registrert alt som ble sagt i ord, hvilket tonefall ting ble sagt i, pauser, latter og lignende. Ulempen med et båndopptak i forhold til et videoopptak er at jeg ikke fikk med meg de visuelle aspektene som ansiktsuttrykk og kroppsspråk. Kort tid etter intervjuet klargjorde jeg intervjumaterialet for analyse ved å transkribere samtalen. Jeg prøvde å gjengi samtalen så ordrett som mulig. Transkripsjon innebærer en oversettelse fra et muntlig språk, som har sine egne regler, til et skriftlig språk med helt andre regler. Den blir dermed ikke en kopi, men en abstraksjon av den samtalen den er hentet fra (Kvale 2001). Jeg var usikker på om gruppeintervjuet egnet seg for transkripsjon, og fryktet en kaotisk datainnsamling med sammenblandede stemmer slik at jeg ikke skulle klare å skille informantene fra hverandre. Ved å lytte til båndet avspilt på lav hastighet klarte jeg likevel å få med meg det som ble sagt,

²⁷ <http://foreldrerett.etp.no/foreldrerett/vedlegg/28VG%20helside%20svart.pdf>

og det er få steder jeg endte med å skrive ”uforståelig” i transkripsjonen. Enkelte steder kan noen av sitatene se ut til å komme utenfor sammenheng, da informantene avbryter hverandre. Samtalen kan da gå over i noe nytt, mens den som ble avbrutt fortsetter å snakke videre om samtaletemaet før avbrytelsen. Jeg har prøvd å tolke informanten ut fra det temaet jeg mener de snakker om, men ser likevel at enkelte sitater kan oppleves som løsrevet fra konteksten. Ettersom dette er en diskursanalyse hvor jeg vurderer, vrir og vender på enkelte ord og setninger, vil kanskje informantene føle seg misforstått enkelte steder.

Allerede på transkripsjonsnivå anonymiserte jeg informantenes identiteter. Jeg gjorde informantene oppmerksomme på at jeg kom til å anonymisere dem og legge opp til at deres identitet ikke ville bli avslørt. Samtidig ga jeg dem ansvar for å holde sin egen og andres identitet skjult. Fordi familievernet i Oslo-området er lite, finner jeg det utfordrende å anonymisere i god nok grad. Når i tillegg en av informantene forteller at han selv er homofil, finner jeg utfordringen ytterligere større. Jeg kunne ha utelatt seksualiteten, men fordi jeg finner den informasjonen som spennende i datamaterialet, ønsker jeg ikke å gjøre det. Løsningen for meg har blitt at jeg ikke gir spesifikke opplysninger om anonymiseringen, jeg kan dermed ha forandret alle kjønn, noen kjønn eller ingen kjønn. Det som fremstår som Olga i denne oppgaven kan dermed enten være kvinne eller mann, og Svein kan dermed være enten mann/homofil eller kvinne/lesbisk.

Jeg leste transkripsjonen igjen og igjen, samtidig som jeg la intervjuet over på i-poden min og hørte på informantene på treningsturene mine. Ettersom diskurser ikke kun er bygget opp ved det som sies direkte, men også av det som ikke sies, prøvde jeg å få med meg hele atmosfæren i samtalen. Ved å gjøre det fikk jeg en mulighet til å fange opp det transkripsjonene kanskje manglet, som f.eks. stemning og atmosfære. Jeg oppdaget stadig flere interessante ting, og forsøkte samtidig å avdekke konvensjoner, talemåter, mønstre, språklige virkemiddel og normer om seksualitet.

3.3.5 Dataanalyse

Jeg gjør en Foucault-inspirert diskursanalyse (Foucault 1999, Willig 2001, Phillips & Jørgensen 2006, Øfsti 2008), med innslag av elementer fra diskurspsykologien (Potter 1996, Willig 2001, Phillips & Jørgensen 2006). Jeg følger Willigs anvisninger til gjennomføringen av diskursanalysen.

Konstruksjon av diskurser

I boka *Introducing Qualitative Research in Psychology* har Willig et sitat om objektkonstruksjoner og subjektposisjoner hun har hentet fra artikkelen *Reflexive research and the grounding of analysis* av Parker (1994), der han hevder at diskurser er ”sets of statements that construct objekts and an array of subject positions” (Ifølge Willig 2001:107). For å finne objektene, leste jeg transkripsjonen og lyttet til lydbåndet. Jeg merket meg hvordan enkelte sentrale begrep ble konstruert og rettfærdiggjort i teksten. Ettersom min problemstilling er å finne hvilke diskurser om seksualitet som settes i gang i samtale med familieterapeuter, falt det seg naturlig at det objektet jeg lette etter i teksten ble seksualitet, og at begrepene homoseksualitet og heteroseksualitet også var viktige å identifisere. Ulike måter å omtale seksualitet, homoseksualitet og heteroseksualitet på, blir dermed ulike måter å konstruere objektet seksualitet på. Begrepet homofil blir for eksempel konstruert flere steder gjennom begrepet heterofil, altså ut i fra hva det ikke er. Fordi diskursenes objekter ofte blir snakket frem på en indirekte måte, ble det viktig for meg å se etter indirekte objekter, altså når seksualitet snakkes om indirekte.

”Jeg har ikke jobbet så mye med homofile par, men jeg er homofil selv. Så jeg har noen tanker hva som jeg kjenner kunne vært ålreit om jeg var i en klient situasjon”.

Her blir objektet snakket om direkte og det er kan bli lettere å se konstruksjonen av det. Jeg opplevde imidlertid at den implisitte måte å snakke fram objektet på var mer i bruk, som eksemplene nedenfor viser.

”Det var en eldre helsearbeider [på kurset i regi av LLH] som snakket om hvordan han hadde stiftet familie. Også ble det helt galt å ligge med partneren, og han omsider brøt ut. Hans kamp. Som han hadde en fantastisk god beskrivelse av”.

”Jeg tenker tilbake på en medarbeider jeg jobbet med, så kom det for en dag at hennes sønn faktisk hadde kommet ut [.....] Det ble nesten et traume for denne mammaen. Som plutselig; skremt over faren for å bli hiv-smitta, han kunne få så mange skuffelser i sine pardannelser. For henne ble noe av det verste at hun ikke ville bli bestemor”.

Willig hevder at indirekte beskrivelser er sentrale i en diskursanalyse, og hun anbefaler å lete etter delt mening i slike beskrivelser (Willig 2001). Jeg så dermed etter ord og begreper som kunne knyttes til min problemstilling, blant annet for å forsterke og tydeliggjøre poenger.

Diskurspsykologien viser hvordan mennesker benytter seg av diskursene for å fremstille seg selv eller sine meninger som riktige. Potter beskriver forskjellige strategier for å oppnå dette. I materialet mitt kommer dette frem på forskjellige måter, for eksempel beskriver Potter forskjellige gruppeprosesser for å skape avstand og rettferdiggjøre egen gruppes ståsted. Eksempler på dette kan være det han kaller for *”In-groupfavouritism”* eller det motsatte *”out-group-discrimination”* og *”constructing out-there-ness”* (Potter 1996:150). I materialet mitt skaper for eksempel den ene informanten en slik gruppefølelse med en mor som opplever at hennes sønn *blir* homofil, der han problembeskriver guttens liv etter dette, altså en utenfor-gruppen-diskriminering. En annen strategi er når informanten skal si hva hun syntes om foreldreskap og samkjønnspar, der hun gjentar at det er *”ekstremt vanskelig”*, noe Potter kaller *”extremation”* (ibid:187). Dette er en strategi for å belyse hvordan noen aspekter blåses opp og gjøres ekstreme. Metaforen *kamp* benyttes et annet sted i materialet, som en beskrivelse for hvordan en mann gikk over fra å leve heterofilt til å leve homofilt. Dette kan tolkes til å vise hvor vanskelig det er å bli homofil. Jeg også merke til ord som ofte ble gjentatt, ord på engelsk, uvanlige ord og ord som ikke ble brukt.

Kontekstavhengig konstruksjonsbruk

Etter å ha lokalisert det diskursive objektet, både direkte og indirekte, så jeg etter hvordan det samme objektet kan konstrueres på forskjellige måter. Jeg så da etter varierende og motsetningsfylte konstruksjoner. Begrepet *homofil* kunne for eksempel konstrueres som både noe en var født til å være, og dermed en fast seksualitet, mens det i andre sammenhenger kunne konstrueres til å være noe en var påvirket til å være, og dermed seksualitet som noe som ikke er fast. Jeg ønsket å finne de varierende, diskursive konstruksjonene av objektet

seksualitet i en større diskurssammenheng. Altså var det viktig å lokalisere varierende konstruksjoner av seksualitet innenfor de store diskursene som familieterapifeltet, medisinen, sosiologien, jussen og kirken.

Videre analyserte jeg hvilke konstruksjoner som kom frem i forskjellige kontekster, og videre hvorfor akkurat den konstruksjonen ble benyttet i akkurat den konteksten. Eksempelvis nevnes det under samtalen at en mann går gjennom en kamp for å kunne ”leve i pakt med sin seksualitet”. Er det da diskursen om seksualitet som et fast fenomen som gjør seg gjeldende? Senere i datamaterialet hevdes det at kvinner som er utsatt for vold fra menn, kan utvikle seg til å bli lesbiske. Er det da diskursen om en flytende seksualitet vi står overfor, eller er dette en underdiskurs av den faste seksualiteten som kan forandre seg ved traumepåvirkning?

Subjektposisjoner

Videre i analysen undersøkte jeg i hvilke kontekster de ulike konstruksjonene ble brukt. Hvilke muligheter og begrensninger for handlinger representerer de ulike diskursene og posisjonene? Terapeuter kan selv ta sine valg i hvordan de ønsker å møte klienter, likevel er det diskurser som begrenser disse rollene. På samme måte som eksempelvis en kvinne står fritt til å velge hvordan hun iscenesetter seg, vil hun likevel alltid være bundet av diskursene om kvinnelighet. Dette er det Butlers teori om repetitive performative handler om (Butler 1990). Når seksualitet blir konstruert som biologisk bestemt eller medisinsk utviklet, hvilke posisjoner blir da tilgjengelig for terapeuten? Og når seksualitet blir konstruert som kulturelt forstått, hvordan forandres terapeuten sin posisjon da? Kan det være slik at når terapeuten ønsker å vise toleranse og aksept for samkjønnspar, så er det diskursen om at mennesker er født med sin seksualitet som er i bruk? Er det den samme diskursen som er i bruk når terapeuter ønsker å lære mer om homoseksualitet?

For å finne subjektivitet blir man opptatt av hva som kan føles (Willig 2001, Øfsti 2008). Ved å innta en posisjon overfor den homofile mannen som innebærer å forstå ham i hans kamp, og gjøre sitt beste for å beskytte og støtte ham i hans overgang til *den andre* seksualiteten, hvordan kan den posisjonen da føles for informantene? Ved å møte mannen i denne kampen med toleranse og aksept, ved å snakke med ham om det og ved å henge opp Regnbueflagget,

kan det føles som en god og hensiktsmessig måte å møte ham på. Når også LLH skolerer om temaet kan det ytterligere føles som at man gjør en god jobb og er politisk korrekt. Ved at subjektet føler seg vel og betydningsfull i de handlingene subjektposisjonen tilbyr, er det stor sannsynlighet for at diskursen konstitueres.

3.4 Ethiske betraktninger

Alle mine informanter meldte seg selv til å være med på studien. Før samtalen ble igangsatt skrev samtlige informanter under på et informert samtykke. I samtykkeskrivet gav jeg informasjon om undersøkelsens mål og tema. Jeg informerte om at deltakelsen var frivillig og at informantene uten begrunnelse kunne trekke seg når som helt i prosessen, om de ønsket det. I denne studien ble problemstillingen delvis justert underveis. Dette anses ofte som en naturlig utvikling i en kvalitativ undersøkelse, og i noen tilfeller kan informasjonen som informanten har skrevet under på være mangelfull i forhold til hva studien endte opp med å ha som mål og innhold (Kvale 2001). Min justering av problemstillingen førte ikke til endring av metode eller tema, og etter min vurdering er den opprinnelige informasjonen fremdeles dekkende.

Ettersom dette var et gruppeintervju, ga jeg også informasjon om at informantenes identitet og utsagn skulle behandles konfidensielt, samt informasjon om at informantene sto ansvarlige for å holde hverandres identitet skjult. For å anonymisere har jeg brukt fiktive navn og forandret kjønn på informantene. I tillegg skrev jeg om dialektiske eller språklige kjennetegn i teksten.

Et annet etisk dilemma er knyttet til min bruk av et kvalitativt intervju i et sosial-konstruksjonistisk perspektiv, nemlig at de funn som kommer frem anses som skapt av forsker i samhandling med informantene. Underveis i intervjuet prøvde jeg å sjekke med informantene om jeg hadde forstått dem riktig. Eksempelvis spør jeg informanten om hun opplever at kvinnene hun snakker om har blitt lesbiske på grunn av et traume, og jeg spør om hun opplever at klientene ønsker å snakke om smerte ved det å være homofil i timene med henne. I tillegg har jeg også drøftet mine forståelser med veiledere. Jeg ser likevel at jeg i analyseprosessen tolker utsagnene, eller identifiserer diskursene med utgangspunkt i min egen forståelse. Jeg finner det derfor viktig å presisere at denne studien er en subjektiv tolkning, der

jeg som forsker punktuierer på det jeg ønsker å belyse, samtidig som mine erfaringer både profesjonelt og personlig vil virke inn. Jeg ser også at tolkningene mine påvirkes av faglitteraturen jeg har valgt, min politiske posisjonering i forhold til temaet og min forståelse ervervet gjennom studien. En annen forsker ville dermed ha kunnet komme frem til andre tolkninger enn mine, og min studie er kun en av mange mulige måter å forstå temaet på.

I pilotintervjuet kom det frem at flere av informantene ble usikre på hvordan de ville fremstå når jeg gjorde en diskursanalyse av deres uttalelser. I en samtale vil det snakkes frem en rekke diskurser, og mange av dem vil vanskelig la seg identifisere uten å gjennomføre en diskursanalyse av datamaterialet. I noen tilfeller vil informantene kunne ha problemer med å kjenne seg igjen i diskursene jeg presenterer. Jeg finner det viktig å presisere at min posisjon til diskurser er at dette ikke er personlige meninger informantene har, men et kunnskapsnettverk informanten lever under og dermed tar i bruk. For meg har det gjennom denne studien blitt klarere hvordan dette nettverket av kunnskap påvirker oss og hvor lett det er å videreføre dominerende diskurser, uten selv å være klar over det. Dette vil jeg komme tilbake til i avslutningen av oppgaven.

3.5 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet

Den sosialkonstruksjonistiske forskerposisjonen der kvalitative empirier er grunnlaget for undersøkelsen, har skapt debatter om hva som kan være kriteriene for validitet, reliabilitet og generaliserbarhet. Til forskjell fra kvantitativ forskning, der Widerberg (2001) hevder at resultatene skal vurderes etter visse kriterier, kan slike kriterier ikke overføres direkte til denne oppgaven som bygger på en kvalitativ forskning. Eng understreker dette poenget, og hevder at begreper som reliabilitet, validitet og objektivitet rett og slett ikke egner seg for denne typen data. Likevel hevder hun at det selvsagt også skal stilles strenge krav til kvalitativ forskning, og foreslår krav om estetiske standarder som egnet for å måle denne forskningens kvalitet og styrke (Eng 2003).

Funnene i min studie vil være subjektive tolkninger og kun en av flere måter å se verden på. Kvalitativ forskning kan ses på som en måte å vise en kompleks forståelse av et fenomen på,

ved å vise flere forståelsesrammer. Jeg oppdaget tidlig at jeg ble litt blind for andre måter å tolke datamaterialet mitt på, og at jeg i enkelte tilfeller tolket teksten kun ut fra min forståelse av temaet. Som nevnt har jeg selv personlige erfaringer med temaet og jeg oppdaget at jeg ble blindet for flere forståelser av informantenes utsagn. På dette punktet ble jeg utfordret av medstudenter, der en på et punkt sa det ville være interessant å utføre en diskursanalyse på min diskursanalyse. Jeg ble her utfordret på diskursene jeg er influert av, og hvordan de påvirket både tolkningen av informantene og teoriene jeg brukte. Dette var en prosess som var vanskelig for meg, og jeg prøvde å få inn flere forståelser ved å diskutere temaet mitt med venner og kollegaer i tillegg til samtaler med veileder og medstudenter.

For å si noe om mine funn vil kunne ha validitet, velger jeg å sjekke studiens gyldighet opp mot tidligere forskning (Øfsti 2008). Jeg har underveis i studien lest teori, både på temaet og metode, og samtidig som jeg har sammenliknet mine funn opp mot hva andre forskere har funnet om temaet. Dette stemmer overens med Maxwells sjekklister over studiers validitet, der ett av disse er ekstern validitet, som går ut på å sjekke studiens gyldighet opp mot tidligere studier (Maxwell 1996).

Jeg har forsøkt å ivareta studiens validitet og reliabilitet gjennom hele studien. Likevel ser jeg at mine forforståelser er med gjennom hele prosessen, ikke kun i hvordan jeg tolker datamaterialet, men i hele teksten. Alt som kommer frem i denne studien er valgt av meg, og det som ikke kommer frem er valgt bort av meg. Dette er en tekst skrevet av meg i dag, om to måneder ville den kanskje ha sett annerledes ut, på samme måte som den ville ha gjort dersom det var en annen som hadde skrevet den. Mine opplevelser og ideer vil endre seg med tiden, slik de har gjort tidligere og gjennom hele denne studien. Det jeg her har kommet frem til som funn, er ikke statisk kunnskap som forstås en gang for alle. All tekst kan leses om og om igjen, og stadig gis ny mening i nye kontekster (Anderson 2003).

4 MEDISINSKE/ BIOLOGISKE DISKURSER

I dette kapitlet ser jeg etter terapeutenes utsagn og diskurser om seksualitet, med særskilt fokus på hvordan homoseksualitet blir konstruert. Jeg gir en liten introduksjon med en kort oversikt over hvordan homoseksualitet har blitt forstått fra 1800-tallet frem til i dag. Videre jeg klargjør kort hva disse konstruksjonene kan ha betydd for hvordan samfunnet har forholdt seg til fenomenet. I analysen av datamaterialet redegjør jeg for hvordan jeg tolker at informantene konstruerer homoseksualitet med bakgrunn i biologi og medisin. I slutten av kapitlet drøfter jeg hvordan denne konstruksjonen kan gi referansepunkter for terapeuten, for derigjennom å påvirke møtet med samkjønnspar.

4.1 Introduksjon: Historiske konstruksjoner av homoseksualitet

Rosenberg hevder at Foucaultes tese i forhold til seksualitet er; ”at selv om samkjønnede seksuelle handlinger alltid har eksistert, har disse ikke vært knyttet til homoseksuelle identiteter” (Rosenberg 2002:29, min oversettelse). Rundt 1870-tallet oppstår derimot for første gang de dikotome kategoriene heteroseksuell og homoseksuell²⁸ (Foucault 1999:54). Disse kategoriene fremstår nå som naturlige og fastlagte, og som et motsetningspar der hver part oppfattes som grunnleggende forskjellig fra den andre. Med kategoriene og kunnskapsproduksjonen omkring dem følger diskursene. Hvordan har en så forklart homoseksualitet opp gjennom tidene?

Før skillet mellom homoseksualitet og heteroseksualitet oppsto, fremsto homoseksuelle handlinger som noe alle mennesker kunne utføre. De var betegnet som en gudsfryktige og syndige handlinger. Med fremgang innen naturvitenskapen på 1800-tallet, oppsto et ønske om den samme kunnskapen om mennesker, og spørsmålet om hvorfor enkelte mennesker utførte homoseksuelle handlinger ble stilt. De første teoriene om årsaken til homofili handlet om at

²⁸ Artikkelen ”Motsatte seksuelle følelser” av Westphals fra 1870 har vært beskrevet som fødslesdato for homoseksualiteten.

dette var en sinnslidelse som hadde oppstått som følge av onani, eller som hadde utviklet seg som følge av frigiditet, fallosangst og liknende. Videre stilte man spørsmål om hvorvidt et biologisk særtrekk kunne være grunnen til at enkelte lot seg friste til å utføre homoseksuelle handlinger, og at dette ikke nødvendigvis var et utslag av svak karakter eller manglende moral (Rosenberg 2002:28). Denne nye medisinske kunnskapen ga nye diskurser som handlet om en essensialistisk årsaksforklaring, og fokuset skiftet fra å se på fenomenet som kun en seksuell handling til å handle om et iboende personlighetstrekk (Foucault 1999). Ut fra den forklaringen stilte en seg videre spørsmålet: Hvis det var tilfelle at enkelte mennesker hadde et slikt personlighetstrekk, hva var så årsaken til at de skilte seg fra mennesker med heterofile drifter? Den essensialistiske årsaksforklaringen skiller mellom to medisinske/biologiske grunner til homoseksualitet. Den ene handler om at noen mennesker er født homoseksuelle, og at dette ligger i genene. Den andre årsaken handler om en ervervelse etter fødselen. Denne ervervelsen kunne komme av et gitt handlingsmønster og miljøpåvirkende faktorer, som søskenforhold, forhold til foreldre, urbanisering eller økonomiske forhold, eller som en fysisk permanent skade forårsaket av ”unormale”, eventuelt syndige, seksuelle erfaringer.

På 1960-tallet oppsto nye samfunnsvitenskapelige synspunkter. Disse utfordret de medisinske/biologiske diskursene, og gjennom ny kunnskap oppsto nye diskurser. De nye måtene å forstå verden på gikk fra å lete etter homoseksualitetens årsaker i den homoseksuelle selv og i omgivelsene rundt, til å ta utgangspunkt i at dette er et fenomen skapt gjennom samfunnet og kulturen (Rosenberg 2002). En ny diskurs gjorde seg dermed gjeldende. Denne kan kaller jeg kulturdiskursen, fordi den handler om å forstå kultur som årsaken til at individer konstrueres til homofile av seg selv og andre.

4.2 Diskursenes påvirkning til hvordan man forholder seg til homoseksualitet

Diskursenes utvikling har hatt stor betydning for hvordan man historisk sett har forholdt seg til homoseksualitet, ettersom kunnskapen man har om et fenomen vil påvirke hvordan man forholder seg til det. Under diskursen om at homofile handlinger var noe alle kunne utføre, og det var sett på som en ervervet sinnslidelse, måtte samfunnet beskyttes mot de homoseksuelle.

Dette førte til at de homofile ble trakassert og behandlet dårlig. Når så den medisinske/biologiske diskursen om homoseksualitet fikk fotfeste, trengte ikke samfunnet lenger å beskyttes på samme måte. Homoseksualitet ble forstått som en medfødt og uforskyldt tilstand, og en forholdt seg til fenomenet på en ny måte. I stedet for å beskytte samfunnet fra de homofile, måtte nå de homofile beskyttes mot samfunnet.

4.3 Seksualitet biologisk, sosialt eller kulturelt konstruert

Hva sier informantene om de ulike årsaksforklaringene rundt homoseksualitet, og hvilke diskurser er de influert av? I intervjuet med familieterapeutene ba jeg dem beskrive erfaringer fra arbeid med samkjønnspar, for derigjennom å se hvordan de konstruerte fenomenet homoseksualitet. Underveis i samtalen, mens jeg transkriberte, leste og lyttet til lydbåndet, fikk jeg en opplevelse av at informantene var påvirket av den medisinske/biologiske diskursen. Som nevnt i innledningen til dette kapittelet er det to underdiskurser som gjør seg gjeldende her, nemlig den biologiske og den sosiale diskursen. Jeg opplevde ikke at informantene funderte over hvorvidt seksualitet kunne være kulturelt skapt, og dermed noe mennesker gjør, men opplevde heller at seksualitet ble snakket frem som en statisk tilstand av noe man er eller har blitt. Jeg mener dette kan ses i sammenheng med hvordan vår kultur ser på homoseksualitet, nærmest som en onotologisk sannhet og et naturlig essensialistisk fenomen. Jeg vil videre vise dette i noen av konstruksjonene informantene benyttet.

4.4 Analyse og funn

4.4.1 Kurs til homofile single fedre

Gunnar forteller at de tidligere har gitt single homofile fedre et kurstilbud. Jeg tolker Gunnars utsagn til at han fastslår at klientene han snakker om *er* homofile. Klienten har homoseksuell legning og trenger dermed ikke å stå i en relasjon til for eksempel en partner for å identifiseres som homofil, noe som ville ha vært tilfelle om dette skulle tolkes som orientering basert på et kulturelt skapt fenomen. For å kalles far til et barn, må du på en eller annen måte stått i et forhold til en kvinne på et tidligere tidspunkt. Dersom noen av disse mennene har barn som et

resultat av et tidligere seksuelt forhold til en kvinne, og ikke en befruktningsavtale med en kvinne, vil disse mennene, i et biologisk perspektiv, tidligere ha vært heterofile. At de i dag da betegnes som homofile, kan da enten forstås i den sosiale diskursen, at mennene har kommet i en situasjon der de har blitt homoseksuelle. Eller de kan også forstås i den biologiske, der man kan tenke at de har levd skjult. Om vi ser dette i et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, så kunne denne overgangen fra å leve i motkjønnsforhold og over i et samkjønnsforhold, bli tolket som at identitet er springende og ikke fast. I et slikt perspektiv er heller ikke seksuell identitet fast, men avhengig av blant annet tid, sted og kultur.

4.4.2 Jeg er homofil

Svein er midt i femtiårene og forteller åpent i gruppen at han er homofil. Han forteller at han ikke har mye erfaring med å jobbe med samkjønnspar, men at han har noen tanker om hvordan han selv ville ønske å bli møtt av en terapeut dersom han var i en klientsituasjon. Disse tankene kan dermed gjelde som relevante fordi, som han sier, ”*jeg er homofil selv*”. Hvorvidt Svein mener at det er biologisk eller sosialt bestemt at han er homofil er vanskelig å si, men når han velger å bruke ordet *er* i denne sammenhengen kan dette tolkes til at han ser på homofili som en statisk tilstand og noe han enten er født til å være, eller har blitt og dermed vil bli værende. Jeg undrer meg på om Svein sier han er homofil som en ”tatt-for-gitt-het”, at fordi han ikke er heterofil er han homofil. Forståelsen av å være homofil er implisitt, det godtas uten forklaringer og kunne vært møtt med anerkjennende nikk fra oss andre i gruppen. At han i tillegg forteller at han har noen tanker om hvordan han hadde ønsket å bli møtt i en klientsituasjon, kan også tolkes til at han ser på sine egne erfaringer og opplevelser av å være homofil som gjenkjennbare for en homofil gruppe. Når Svein sier at han er homofil fremstår han som sikker i sin *skjebne*, han vet at han er og han står trygt i det, noe som også kan virke betryggende på omgivelsene. At Svein også ringte til meg før vårt møte og *kom-ut* til meg i telefonsamtalen, tolker jeg som en rammeavklaring der han trengte å avklare om det var greit at han som homofil også var med i fokusgruppen. Denne åpenheten kan tolkes som at Svein satt med en sannhet han måtte avklare før samtalen kom i stand, en sannhet om at han var annerledes fra de andre i fokusgruppen og at han dermed kanskje ikke var ønsket med.

Slik jeg tolker Svein mener han at han ikke kan noe for at han er homofil. Han er født eller blitt slik, må leve med det, er åpen om det og stolt av seg selv. Det er nærliggende å tro at Svein som terapeut ville bruke samme diskurs overfor samkjønnsparene som kommer til terapi, det vil si den medisinske/biologiske diskursen.

4.4.3 Ut av skapet

Når Gunnar forteller at det kom for en dag at en medarbeiders sønn hadde kommet ut av skapet, tolker jeg også dette under den medisinske/biologiske diskursen. Når noe kommer for en dag, antydes det at det som kommer frem har ligget der en stund og bare ventet på at sannheten skulle komme frem. Gunnar nevner ikke ordet homoseksualitet i utdraget, men vi skjønner at det er det han snakker om ved at han bruker ordene *komme ut*. Dette er en kjent metafor for en frivillig offentliggjøring av ens seksuelle orientering, og kan sies å være en språkhandling der man differensiere seg fra det heterofile. Det hadde nok ikke blitt sagt på samme måte om det var en jente denne gutten hadde valgt til kjæreste, og dermed er det en sensasjon eller noe uvanlig ved at gutten står frem og ”kommer ut av skapet” som Gunnar sier.

”Jeg tenker tilbake på en medarbeider jeg jobbet med, så kom det for en dag at hennes sønn faktisk hadde kommet ut [.....] Det ble nesten et traume for denne mammaen. Som plutselig; skremt over faren for å bli hiv-smitte, han kunne få så mange skuffelser i sine pardannelser. For henne ble noe av det verste at hun ikke ville bli bestemor”.

Når Gunnar henger på utsagnet om faren for hiv-smitte og skuffelser i pardannelser, tolker jeg det med bakgrunn i det Potter (1996) mente var gruppeprosesser for å skape avstand og rettferdiggjøre egen gruppes ståsted. ”In-groupfavouritism”, eller det motsatte ”out-group-discrimination”, er ifølge Potter strategier brukt for å favorisere egen gruppes standpunkter, og motsatt, diskriminere eller nedvurdere andres måter å leve på (Potter 1996:150). Når homofiles liv blir omtalt med kun negative påheng vil det kunne tolkes til en nedvurdering av homofiles måte å leve på. I uttalelsen til Gunnar tolker jeg disse ”out-group-discrimination” som en forklaring og rettferdiggjøring av morens traume.

4.4.4 Hun ble lesbisk

Informantene snakker også frem at konstruksjonen av homoseksualitet kan erverves etter fødselen, enten av en miljøpåvirkende faktor eller via uheldige og unormale handlinger. Noe har påvirket personen til å gå fra motkjønnsbegjær og over til samkjønnsbegjær. Jeg kaller denne diskursen for sosialdiskursen. Petra snakker frem denne når hun forteller om sine erfaringer med kvinner som har vært utsatt for vold fra menn, og som et resultat av det har valgt å danne par med andre kvinner.

P: "Kvinner som hadde vært utsatt for overgrep.[...] Jeg jobbet en del med kvinner i den settingen som absolutt ikke kunne tenke seg å ha noe med menn å gjøre. Og som har truffet kvinner etterpå og laget parforhold med dem".

I: "så det er noen som har opplevd et traume?"

P: "Ja, og som absolutt ikke kan tenke seg et forhold til menn, ikke sant".

Denne diskursen henger sammen med den medisinske diskursen, som handler om å årsaksforklare hvorfor noen personer danner par med samme kjønn. Årsaken i dette tilfellet er kvinnenenes dårlige erfaringer med menn. Etter å ha blitt utsatt for vold tar kvinnene avstand fra menn og oppretter pardannelser med kvinner. Senere diskuterer Olga og Petra voldsbruken blant lesbiske kvinner, og de er enige i at statistikk viser at denne er høy. Ut i fra årsaksforklaringen om at noen kvinner blir lesbiske som følge av vold, burde vel dette i teorien også kunne resultere i at kvinner som blir utsatt for vold fra kvinnelige partnere, vil "bli" heterofile?

4.4.5 Se opp for traumene

Som et resultat av at noen mennesker kan erverve homoseksualitet etter fødsel, har jeg funnet det jeg har kalt skjermingsdiskursen. Denne handler om å skjerme barn og ungdom fra mulige påvirkningskilder som kan utvikle homoseksualitet. Slik tolker jeg Gunnar når han forteller om en ung jentes oppvekstmiljø, der moren innleder et forhold til en annen kvinne. Ut i fra Gunnars utsagn tolker jeg at han mener at forholdet er uheldig for jenta, fordi hun er i en identitesstreben og ikke bør "forstyrres" av slike "traumatiserende opplevelser". Jenta blir

utsatt for sosiale omstendigheter som kan føre til at hun erverver homoseksualitet selv om hun ikke var født slik.

”Særlig datteren i det forholdt. Hvor tøft er det når en selv er midt i identitetsstreben å oppleve at mamma velger en kvinne. Jeg tror det kanskje for enkelte barn skaper litt floker og glubrerier og [...] Men jeg tror det er et tabubelagt tema. Man sier at alle barn mestrer slike ting og at alt er så greit. Men jeg tror ikke det er så veldig greit. Når det handler om å finne ut av egen seksualitetsidentitet- skal jeg bli som moren min eller skal jeg få en guttekjæreste”.

Jeg tolker også dette til at det kan være skadelig å være usikker på sin seksuelle legning. Den medisinske/biologiske diskursen gir kun rom for å føle seg tiltrukket av enten helst motsatt kjønn eller samme kjønn. I det levde livet kan en føle mer enn dette, og vi hører om ungdom som er seksuelt forvirret, samkjønnsklining på fester og historier om at jenter kan være så gode venninner at det nesten kan føles som en forelskelse. Med bakgrunn i den medisinske diskursen blir disse ungdommene dyttet innenfor rammene og bedt om å ta et valg, enten hetero eller homo. Når mammaen i denne historien velger en kvinnelig kjæreste og bryter med den medisinske/biologiske diskursen, åpner hun kanskje opp de stramme rammene, noe som så igjen resulterer i at Gunnar ber om at jenta burde få ro. Slik jeg tolker Gunnar så er det en fare for at datteren til klienten han forteller om skal bli forvirret i sin identitetsstreben, og åpne for å føle og eventuelt gjøre lesbiske handlinger, selv om hun egentlig var født som heterofil.

I ordet *identitetsstreben* tolker jeg at det å finne sin identitet er vanskelig, det blir en streben. Men hvorfor blir det det? Er det fordi at slik du føler og lever din seksualitet ikke passer inn i ordene som er satt for seksualiteten, og at det derfor blir en streben etter å lære å iscenesette seg på den ene eller den andre måten?

4.4.6 Til forskjell fra heteroseksualitet, er homoseksualitet....

Homoseksualitet blir også konstruert ut fra å fortelle hvordan det er forskjellig fra heteroseksualitet. Dette gjør også familieterapeutene jeg har snakket med.

Gunnar beskriver en manns bytte av kvinnelig partner til mannlig partner med metaforen kamp. Jeg vet ikke om Gunnar mener denne mannen egentlig var født homofil eller om han hadde blitt det, men det fremstår som om han går fra en seksuell iscenesettelse til en annen:

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

”Det var en eldre helsearbeider [på kurset i regi av LLH] som snakket om hvordan han hadde stiftet familie. Også ble det helt galt å ligge med partneren, og han omsider brøt ut. Hans kamp. Som han hadde en fantastisk god beskrivelse av”.

Ordet *kamp* kan gi assosiasjoner til noe som skjer innen for et tidsrom og som vil bli avsluttet når dommeren blåser i fløyten. Det involverer gjerne svette, blod, tårer, en dommer og en motstander. Men hvordan var så denne kampen Gunnar beskriver. Jeg lurer på om ordet *kamp* her brukes for å vise hvor vanskelig Gunnar mener et slikt bytte av partner kan være. Potter kaller slike forsterkende ord for ”extremation” (Potter 1996:187). Jeg tenker dette er en velkjent metafor i liknende historier. Er det en kamp om å fremstå som sannferdig og ”ekte” i sitt begjær, slik jeg tidligere viste at Svein kunne fremstå ved å fortelle at han er homofil? Gunnar forteller videre at mannen opplevde at det ble galt å ligge med partneren sin. Jeg tolker her at både Gunnar og mannen han forteller om snakker i det handlingsrommet den medisinske/biologiske diskursen legger, nemlig at begjær tolkes inn i enten en hetero eller en homofil ramme. Når så mannen i fortellingen har kjent seg tiltrukket av også menn, gir dette ikke åpning for hans heterofile ”fortellinger/narrativer”. For å bli forstått som homofil, og i tillegg forelese om hvordan det er å være homofil, iscenesetter denne mannen kun det homofile begjæret. Fra å iscenesette heteroseksualitet, må denne mannen nå gjennom en kamp for å bryte ut av tidligere iscenesettelse og iscenesette seg på en ny måte. Ved mannens repeteringer av denne konstruksjonen, gjenfortellingen om den på LLH-kursene og Gunnars minne om den, kan ideen om seksualitet som fast og uforanderlig forsterkes, samtidig som den også avkrefter og svekker andre begjærretninger som ellers kunne vært aktualisert. Slik styrkes homoseksualiteten som en særegen seksualitet, slik også heteroseksualiteten styrkes.

Olga gir uttrykk for at hun synes det er en forskjell mellom heterofil og homofile, og at de homofiles liv er forskjellige fra hennes eget liv. Noen ganger kan en slik forskjell være så stor at hun nesten blir maktesløs. Hun reflekterer over hvordan hun posisjonerer seg i samtaler der hun opplever at hun møter slike forskjeller.

”Hva var dette uttrykk for når du gjorde slik og ikke slik [...] i forhold til hvorfor jeg har forholdt meg til ting; hva har det gjort med meg. Der jeg har kjent at dette blir for annerledes. Dette gjelder jo andre par også, det kan gjelde veldig unge par, som har et helt annet liv enn det jeg noen gang har hatt. Der jeg føler at det er så forskjellig at

det du nesten blir litt maktesløs på en måte. Men jeg tenker det er viktig at vi hele tiden går inn og finner ut hva holdninger, fordommer, vi har, at vi er bevisst vår egen seksuelle orientering, og at vi ikke blir svart/hvit”.

Olga sier at hun blir maktesløs når forskjellen blir for stor. Når en blir maktesløs, når en ikke forstår hva en står overfor, hva gjør en da? Resignerer en og trekker seg tilbake, går en på autopilot, eller prøver en å lese litteratur for å forstå forskjellen?

Hva er så forskjellen mellom heterofilt og homofilt liv? Jeg tolker at Olga snakker om at hun blir maktesløs fordi hun ikke forstår hvordan det er å være homofil, og siden hun er utelukkende heterofil selv, kan hun ikke ha tilgang til å forstå hvordan et homofilt liv er. Den tydeligste forskjellen, slik jeg kan tolke det, er den biologiske forskjellen på samkjønnsbegjær og motkjønnsbegjær. Når Olgas snakker om forskjellen, kan det hende at det er den seksuelle tiltrekningen av samme kjønn hun snakker om. Jeg kan også tolke Olga til at hun snakker om forskjellen mellom hvordan det sosiale livet leves som homofil og som heterofil. Denne forskjellen kan knyttes til en avvikende kjønnsidentitet eller avvikende kjønnsrollemønster, og gjør at livene til de homofile parene er annerledes enn det heteronormative livet hun lever.

4.5 Hvilke subjektposisjoner blir tilgjengelige?

Informantene snakker frem homofile som forskjellige fra heterofile. Svein forteller om hvordan han mener terapeuter bør møte samkjønnspar, noe jeg anser som en profesjonell våkenhet:

”Jeg har ikke jobbet så mye med homofile par, men jeg er homofil selv. Så jeg har noen tanker hva som jeg kjenner kunne vært ålreit om jeg var i en klient situasjon. Jeg tror nettopp det å snakke om å kunne metakommunisere, [...] å møte dere respektfullt, [...] å møte dere der dere er”.

Svein snakker her om det å være profesjonell terapeut i møte med par, om å ikke møte fordomsfullt og om metakommunikasjon. Metakommunikasjonen kan gå på at klientene oppleves annerledes for terapeuten, noe som dermed kan gjøre terapeuten og klienten usikker. Er det å være profesjonelt våken? Svein sier at det er annerledes og noe både klienten og terapeuten tenker på, man skal derfor ikke late som om alt er ”cool” og avslappet. Jeg tolker

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

dette som at Svein tenker at en person er homoseksuell (biologisk), noe som representerer en forskjell fra de vanlige parene han møter. Denne forskjellen skaper ubehag og anstrengthet, og det kan og bør en snakke om. Han forteller at han vil møte folk på en god måte, han vil være åpen og sette ord på det som skjer mellom ham og klienten. Når Svein sier at en i terapirommet skal slippe å late som om alt er så ”cool” og avslappet, kan dette tolkes til at det er ubehag og anstrengthet som kan prege terapirommet i en samkjønnsterapitime. Jeg tolker at det er forskjellen Svein ønsker å snakke om. Han kan da bli oppfattet som en oppmerksom, åpen og tolerant terapeut, ved at han snakker om forskjellen. Han tar opp det som blir ubehagelig i møtet, som er forskjellig fra det vanlige samtaler trenger å handle om, nemlig at klienten ikke passer helt inn. Samtidig som at Svein kan oppfattes å være tolerant, åpen og støttende, kan han også oppfattes til å ”skille klienten (avviket) fra hveten (normalen)” og dermed indirekte kommunisere at klienten er annerledes.

Hvilken posisjon blir tilgjengelig for en terapeut som tar i bruk diskursen om en fast seksualitet, i en familie der far har seksuelle fantasier om en annen mann? Må terapeuten være ekstra beskyttende og støttende for mannen og hans familie? I så fall, hvordan gjør hun det? Hun kan ende opp med å stå i et dilemma: skal hun følge den romantiske diskursen og prøve å opprettholde ekteskapet til mannen, eller skal hun følge den biologiske diskursen og støtte mannen i å følge sitt begjær? Jeg vil anta at den biologiske diskursen ”vinner” denne kampen.

Subjektposisjonen som blir tilgjengelig er gitt ut fra diskursen om at den homofile forstås som annerledes enn normalen. På en side kan terapeuten dermed ta rollen som forståelsesfull og beskyttende overfor samkjønnparet, for eksempel ved å henge opp homoflagget eller ved å ta hensyn til de problemer klienten kan ha opplevd ved å leve et andreledes liv. Ved å være bevisst forskjellen og ha kategoriene høyt oppe i bevisstheten, kan kanskje også terapeuten få en forståelse av klienten. Dette er også et dilemma terapeutene snakker om, på den ene siden trenger de kunnskap om homoseksualitet slik at de har redskaper til å møte ulike situasjoner, samtidig kan kunnskapen hjelpe terapeuten til å ikke bli nysgjerrig på ting som er dem uvedkommende. Kunnskapen kan da, slik jeg ser det, føre til at terapeuten møter klientens annerledeshet gjennom å forstå personen gjennom eller i lys av kategorien. Hva gjør kunnskap? Det skaper diskurser. Når kunnskapen terapeutene ønsker å tilegne seg er det som

er annerledes fra det heterofile livet, skapes diskurs om annerledeshet og dermed et handlingsrom der terapeuten forholder seg til en som er annerledes. Posisjonene som tolerant, beskyttende og støttende oppstår. Klienten på sin side kan være innenfor samme diskurs, tar posisjonen som den lidende andre og blir i et smertens språk. Men hva skjer i møtet om klienten ikke ser på seksuell identitet som fast og ikke vil inn i denne den beskyttede posisjonen? I forskningen Bera Moseng kom det frem at 13,2 % av ungdommen ikke ønsket å bruke merkelappen homofil, heterofil eller bifil om seg selv (Moseng 2007), noe jeg mener viser at å oppfatte sitt begjær som flytende blir brukt.

4.6 Oppsummering av biologisk/medisinsk diskurs

I dette kapittelet har jeg vist til hvordan terapeutenes kunnskap om seksuell identitet kommer frem i datamaterialet mitt. Mitt inntrykk er at en fast seksuell identitet står sterkt blant terapeutene i denne undersøkelsen, og blir slik jeg ser det referansepunktet for deres samtaler med samkjønnspar. Når terapeuten forteller ”komme ut historier” eller blir opptatt av ”identitetskamp og identitetsstreben” tas det for gitt at mennesker begjæres retning skal være fast, og enten mot personer av motsatt kjønn eller mot personer av samme kjønn. På den måten opprettholder terapeutene diskursen om fast seksuell identitet, og den blir stående som den dominante diskursen.

I tillegg til at terapeutene snakker frem en fast seksuell identitet, finner jeg også at av de to kategoriene fremstår heteroseksualiteten som det normale og uproblematiske. Når den ene terapeuten forteller om en tenåringsjentes identitetsstreben og en mors traume fordi sønnen har ”kommer ut”, tilføres et problemfokusert referansepunkt for samtaler med samkjønnspar.

De forskjellige referansepunktene kan se ut til å forsterke diskursen. Men som Willig uttrykker det, alternative konstruksjoner og andre referansepunkter vil alltid være tilgjengelige. ”(...) it is in the nature of language that alternative constructions are always possible and that counter-discourses can, and do, emerge eventually” (Willig 2001:107).

Jeg mener at det som har kommet frem i dette kapittelet, der den medisinske/biologiske diskursen har blitt uttrykt og vist seg i institusjonalisert praksis, vil forsterke diskursen om

fast seksualitet. Men en bevisstgjøring om at det også finnes flere konstruksjoner av seksualitet kan komme inn som motdiskurser og gi muligheter til en ny innramming. Det diskursive objektet kunne også konstruere seksualitet til et kulturelt fenomen, noe som ville føre til at den seksuelle identiteten blir sett på som flytende og kontekstuell. Dette ville så ha gitt andre subjektposisjoner, og fenomenet ville ha blitt sett og erfart på en annen måte, noe som igjen ville ha ført til andre handlingsrom. En terapeut med denne type posisjoner ville kanskje åpne for at det finnes flere måter å forstå fenomener på, og dermed ikke prøve å forandre folk til å tilpasse seg visse diskurser. Øfsti hevder at man heller kan hjelpe klientene til å få øye på diskursene, slik at de kan velge seg andre diskursive rammer (Øfsti 2008).

Blir det et resultat av seksuell identitet, at om en konstruerer to gjensidig utelukkende kategorier, så skapes også en usikkerhet i møtet med ”den andre”? Er det også slik at denne usikkerheten blir større fordi den andre i tillegg er i en minoritet? Dette fører oss over i neste kapittel som tar mulige konsekvensene av definisjonen av seksuell identitet, der heteroseksualitet defineres ut fra noe det ikke er (Winther Jørgensen & Phillips 1999).

5 MINORITETSDISKURSEN

I dette kapitlet ser jeg etter implisitte utsagn som setter homoseksualiteten i en minoritetsposisjon. Jeg gir en liten introduksjon med en kort oversikt over hvordan homoseksualitet som minoritet oppsto. I analysen av datamaterialet viser jeg hvordan jeg tolker at informantene snakker frem denne minoritetsdiskursen via annengjøring²⁹. Her viser jeg også hvordan terapeutene ønsker å vise toleranse og være aksepterende overfor det vanskelige livet homoseksuelle kan ha erfart. I slutten av kapitlet drøfter jeg hvordan denne konstruksjonen kan gi referansepunkter for terapeuten, for på den måten å påvirke møtet med samkjønnspar.

5.1 Introduksjon: Historiske konstruksjoner av homofil minoritet

I dagens samfunn antas det som regel at alle er heteroseksuelle og at den naturlige måten å leve på er heteroseksuell. Fenomener som står i brudd til den etablerte normen får ofte en minoritetsposisjon (Rosenberg 2002). Denne posisjonen kan vi si at homoseksualitet har hatt siden homoseksualiteten ble kategorisert som avvikende fra normalen, som er det heteroseksuelle. Slik jeg forstår terapeutene i denne studien, mener de at det er en forskjell mellom heteroseksuelle og homoseksuelle, og at denne forskjellen kan beskrives gjennom medisin og biologi. Jeg viser videre hvordan homoseksualiteten blir konstruert til en minoritet via annengjøring og det etnolog Tone Hellesund kaller et smertespråk (Hellesund 2009). Samtidig drøfter jeg videre hva dette kan gi av posisjoner, både for terapeut og for samkjønnsparet som kommer i terapi.

²⁹ Annengjøring refererer til en identitetsproduksjonsprosess. Den symbolske konstruksjonen av *den andre*, den som står utenfor den hegemoniske diskursen (Røthing 2008).

Ofte når vi møter nye mennesker, vil vi i utgangspunktet behandle dem som heterofile. Dette tematiserer også mine informanter. De reflekterer for eksempel over hvordan de kan møte mennesker på en åpen måte, ved å ikke kjønne partneren. Gunnar forteller om hvor viktig det er at kontorpersonalet er åpent og imøtekommende i telefonen når nye klienter ringer. Mens Olga er opptatt av å stille åpne spørsmål, og ikke ta det for gitt at partneren er av motsatt kjønn.

5.2 Analyse og funn

5.2.1 Et kontor for alle, også ”dere”

Gunnar forteller at de er et kontor som gjerne tar imot homofile, og jeg tolker at de også gjør en innsats for at homofile skal se denne åpenheten.

”De søker hjelp kanskje heller på andre steder, som Olafiaklinikken eller rådgivningstjenesten for homofile. Men vi har fått et sånn regnbueflagg og vi har Blikk som ligger på venterommet. Det er noe med at vi også må gjøre noe. Vi må ha noen signaler som viser at vi selvsagt også er et mulig samtalested, uansett legning”.

Hvorfor legger Gunnar her til ”uansett legning”? Slik jeg tolker dette, er det ikke en selvfølge at samkjønnspar kan oppsøke familiekontoret, og det er den heterofile majoriteten som bruker tjenesten mest. Videre oppfatter jeg Gunnars utsagn til at samkjønnspar trenger markører som regnbueflagget³⁰ og *Blikk*³¹ for å være sikre på at det er trygt å snakke på dette kontoret. Dette kan også tolkes til at samkjønnsparene utdefineres fra hva som er det normale, samtidig som man definerer hva som er normalt. Heteroseksualiteten kan fremstå som det selvsagte og normative nettopp gjennom å benytte slike markører som kan ha til hensikt å vise homotoleranse.

Olga forteller at hun ble nysgjerrig på hvorfor noen av parene kom til familiekontoret:

³⁰ Regnbueflagget er det mest gjenkjennelige symbolet for homofile og lesbiske. Bruken av regnbueflagget dukket første gang opp i San Francisco Gay and Lesbian Freedom Day Parade i 1978.

³¹ Månedssavis for homofile, lesbiske og biseksuelle.

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

”To eller tre homofile par har jeg møtt, og jeg har blitt litt nysgjerrig på hvorfor de valgte å komme hit til familievernkontoret. Alle sier at de opplever at det er så små miljøer og alle kjenner alle. Om de hadde gått til rådgivningstjenesten for homofile og lesbiske, så blir det for nært, de følte at det var godt å komme ut liksom og være mer anonym”.

Når Olga er nysgjerrig på hvorfor de valgte å komme til familiekontoret, tolker jeg dette til at hun ikke tenkte det var en selvfølge at de skulle komme nettopp dit. Samkjønnsparene har egentlig et eget sted å gå, nemlig rådgivningstjenesten for homofile og lesbiske.

Samkjønnsgruppen kan dermed igjen tolkes ut av det normale og over i en avvikerposisjon som har fått sitt eget kontor. Det er noe som er annerledes og mindre enn majoriteten som er heterofile. Jeg undrer meg på hva forskjellen mellom de to kontorene er. Hva er det rådgivningstjenesten for homofile og lesbiske har som ikke dette familiekontoret har, og motsatt? Hvordan ville det for eksempel vært om et motkjønnspar hadde gått til rådgivningstjenesten for lesbiske og homofile? Og hva er eventuelt forskjellen mellom terapeutene på de to kontorene? Kontoret Olga jobber på tar imot samkjønnspar, noe de på forskjellige måter markerer, ved for eksempel *Blikk*, regnbueflagget og ved at kontorpersonalet ”bretter ut velkomsten” i telefonen. Jeg forstår dette dit hen at kontoret mener de har den samme profesjonaliteten som rådgivningstjenesten for lesbiske og homofile, og at samkjønnsparene kan få en like god hjelp hos dem. Informantene på kontoret kan også ved å vise en slik åpenhet tolkes som politisk korrekte. LLH og Rosa kompetanse har siden 2007 skolert forskjellige familiekontor, og i kraft av å være et tiltak Sosial- og helsedirektoratet finansierer, kan dette oppfattes som en politisk føring. Når dette kontoret går inn for å vise at de også er et kontor for samkjønnspar, viser dette at de åpner opp for at minoriteten kan innlemmes i majoriteten. På hvilke vilkår skjer dette? Blir det slik at en løfter det tidligere minoritetskontoret inn i majoritetskontoret og opprettholder det der, eller blandes de to kontorene sammen? Blir det samkjønnsparene som må tilpasse seg majoriteten ved assimilering, eller blir majoriteten og minoritet til sammen en ny gruppe? Dette vil jeg komme tilbake til i neste kapittel, som handler om familienormen. Når disse terapeutene tar de subjektposisjonene jeg beskrev over, hvilket objekt er det da de konstruerer? Ved å vise et tolerant kontor med politisk korrekte og faglig dyktige medarbeidere, hvilket objekt er det da de snakker ut fra? Blir objektet det homofile mennesker som er født slik og ikke kan noe for det? Blir de stående i en minoritetsposisjon der det dermed er synd på dem? Kan dette forstås

slik at det ikke er en selvfølge at samkjønnsparene vil føle seg velkommen alle steder, at de trenger en ekstra velkomst og må vernes på en spesiell måte?

Olga spurte i sitatet over om hvorfor det homofile paret valgte å komme til dem. Hun forteller at noen av de homofile hun snakket med syntes det var godt å komme ut av det lille homonettverket, og heller komme til et ”vanlig” terapikontor der de kunne være anonyme. At Olga her også bruker ordene *komme ut* finner jeg interessant. Dette er jo som vist i forrige kapittel, en metafor som vanligvis brukes når homoseksuelle står overfor valget om å ”komme ut av skapet” eller ikke leve åpent med sitt kjærlighetsliv. Slik blir *komme ut* oftest brukt om å komme ut som homofil, og på den måten bli utdefinert fra majoriteten og plassert i en minoritet. I Olgas fortelling gjør det homofile paret det motsatte, de utdefinerer seg fra minoriteten og går over i majoriteten. Ved å gjøre dette, tolker jeg at samkjønnsparet ikke ser på kvaliteten av terapien som forskjellig i de to alternativene de har. I Olgas gjenfortelling er det anonymitet, nærhet i relasjoner og de små miljøene som ser ut til å være begrunnelsen for valget paret tok.

5.2.2 Toleransen for ”de andre”

Majoritet og minoritet konstrueres ofte ut fra hverandre, der majoriteten er det minoriteten ikke er. Minoritetsgjøring kan sies å være en rekke prosesser som produserer maktsymmetri, og annengjøring kan sies å være en måte å konstruere minoriteten på. Det virker som at dette også skjer på dette kontoret. Gunnar sier at han synes det er viktig å være åpen i forhold til egen seksualitet:

”Jeg tror det er behov for tydelighet fra homofile par eller lesbiske par når de kommer også til oss. Og at det er ålreit å tone flagg- jeg er gift, jeg har faktisk to barn, men jeg har også venner i alle leirer”.

Han uttrykker behov for tydelighet, både fra samkjønnsparene og fra terapeutene, om hvor de står seksuelt. Uten denne tydeligheten kan det oppstå forvirring og usikkerhet. Samtidig må Gunnar også si at han har venner i alle leirer. Dermed ønsker han å vise at han er aksepterende og ikke fordomsfull. Å tone flagg kan dermed tolkes til å avklare og kartlegge situasjonen fordi den ikke er tilstrekkelig avklart. Jeg finner det også interessant å se på metaforen *tone*

flagg. Hvilket flagg er det som skal benyttes om vi tar denne metaforen bokstavelig? Slik jeg nevnte i innledningen til dette kapittelet, finnes det et regnbueflagg som regnes for de homofiles flagg. Er det dette flagget som skal tones? Hvilket flagg er det i så fall den heterofile gruppen skal tone flagg med når de kommer i terapi? Minoriteten er altså ikke en gruppe som eksisterer på grunnlag av iboende kjennetegn, men omvendt en gruppe som har oppstått og eventuelt vedlikeholdes ved at bestemte tegn aktualiseres som markører for grensene mellom ”dem” og ”oss”. ”De” blir markerte, mens ”vi” (for)blir umarkerte/normale.

Gunnar viser toleranse for minoriteten også senere i samtalen:

”Han faktisk er en blomstrende homofil”

”Jeg syntes at det er så mange spennende og frodige og fargerike skikkelser i den gruppa. Men vi har også noen lesbiske par, men de er jo som andre folk”.

Ordet toleranse forutsetter at det er noe som skal kunne tolereres, og jeg tolker at det som skal tolereres snakkes frem via annengjøring i utdraget over. Gunnar forteller hvordan han opplever gruppen, ved å trekke frem det som skiller seg fra den heterofile gruppen. Tilslutt legger han til utsagnet *”de er jo som andre folk”*. Slik jeg vurderer dette, blir homofile konstruert som noe annerledes, men fordi de er som andre folk bør den heterofile gruppen akseptere dem og tolerere annerledesheten. Hvorvidt den heterofile gruppen kan inneha noen av de samme kvalitetene som homofile trenger aksept for å ha, blir ikke problematisert. De homofile er stort sett ”som andre folk”, men er de heterofile noen gang som ”den marginaliserte gruppen”?

Gunnar beskriver den homofile gruppen som blomstrende, spennende, frodig og fargerik. Dette kan være et eksempel på sosial differensiering, der Gunnar definerer og befester sin egen identitet gjennom stigmatiseringen av andre. Når en gruppe blir snakket om på denne måten, konstrueres en likhet mellom gruppemedlemmene og konstruksjonen kan fremstå som ekte. Potter kaller denne strategien for *”constructing out-there-ness”* (Potter 1996:150). At disse metaforene er kjente for tilhørerne også, kan føre til at konstruksjonen fremstår som enda mer troverdig. Jeg vil hevde at en blomstrende homofil er et velkjent begrep for folk flest. Denne konstruksjonen av homofile fremhever utvalgte kvaliteter ved gruppen. Samtidig

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

kan den også si noe om fravær av særtrekk forbundet med den heterofile gruppen, i denne sammenhengen for eksempel A4-livet med alle sine forpliktelser og ansvar.

Senere i samtalen kommer det frem flere beskrivelser av den homofile gruppen som også blir konstruert via annengjøring. Charles Stangor (2000) definerer stereotyper som den oppfatningen man har om hva som kjennetegner en gruppe individer. Slike kjennetegn trenger ikke være på generaliserbart grunnlag og tar ikke hensyn til individets unike personlighet.

G: "Jeg tenker også at det for mange oppleves som ganske sterke krav om å se lekker ut. Du skal være mye av en madonua. Du skal være pen i tøyet. Du skal.. det er nesten et slikt krav om at du skal være evig ung. Og det er jo voldsomme greier for oss mennesker som lever i tiden og er i bevegelse fra vuggen mot graven. Jeg sitter igjen med en slik undring på - Herregud, hvor mye fokus blir det egentlig på dette med fasade".

O: "Hos noen av de parene jeg har møtt, har det vært et ønske om å være så utrolig flink. For på en måte å oppveie, kanskje litt ubevisst noen ganger. Så enten er en professor eller så er".

G: "en estet, av de store"

O: "eller estet. Eller en skal være så vakker. Dette har jeg snakket med noen av parene om. Kan det være slik at en ikke føler at en er verdsatt nok. På grunn av fordommer fra ulike kanter, så må en i alle fall kompensere, på noen slike måter"

G: "Eller at dette er noen verdier som også ligger i deler av homosemiljøet. Byder man på en middag, så er det tre- retters og kandelabre tent"

O: "det er fantastisk, syntes jeg da" [.....]

G: "Jeg var i en bydel i utlandet med veldig mange homofile. Aldri har jeg vært på et sted hvor det var så mange vakre, flotte og veldressede menn. Men også da å observere kjøttmarkedet... Jeg tror det er ganske brutalt om å holde mål og flørting med blikk. Hva da om flørtingen ikke fører frem, opplevelse av avisning og ja..."

O: "Det virker jo ganske spennende da, for vi sitter alle med ganske stereotype bilder. Det er viktig at vi er bevisst våre egne stereotypier, i forhold til egne fordommer".

Uttalelsene over kan tolkes som om informantene fremstiller den homofile gruppen som en ensartet gruppe, til tross for at man vet at hver enkelt person har en unik personlighet (Jørgensen & Phillips 1999:57). Ut fra slike beskrivelser kan systematiske feilvurderinger oppstå. Olga reflekterer mot slutten av sekvensen at det er viktig å være bevisst sine egne stereotyper, i forhold til egne fordommer. Slik Stangor (2000) definerer fordommer så tilsvarer ikke de stereotypier. Han hevder heller at stereotypien er kilden til fordommer. Olga

ser ut til å prøve å unngå at negative følelser og holdninger til homofile skal komme som en følge av fordommer skapt av stereotypier. Slik sett kan jeg tolke Olga her til at fordommer kan inneha en emosjonell del, noe som betyr at hun og de andre informantene ikke trenger å være fordomsfulle selv om de bruker stereotypier når de snakker om homofile. I denne sammenhengen ville kanskje en slik fordom blitt kalt homonegativisme eller homofobi. Åse Røthing viser i sin artikkel *Homotoleranse og heteroseksualitet* (Røthing 2008) at slik homonegativisme ofte kan gi negative og aggressive uttrykk og utsagn som vender seg utover mot andre. Videre skiller hun mellom begrepene homonegativisme og homofobi. Hun hevder at homonegativismen vender utover, mens homofobi vender innover og handler om frykt for og motstand mot å tenke seg selv som noe annet enn heteroseksuell. Gunnar er inne på noe av dette når han i en del av samtalen sier følgende:

”Første gang jeg hadde homofile par hadde jeg veldig prestasjonsangst. Dette var veldig skolerte personer og jeg fornemmet at de også hadde høye krav til meg. Men det ble allianse sånn helt innentsialt. Jeg hadde mange rare fantasier på om kanskje en av dem ville prøve å forføre meg. Helt sånn primitivt altså”.

I lys av det Gunnar tidligere har sagt, om at han mener det er viktig å tone flagg og fortelle at han har kone og barn, kan dette være et tegn på homofobi. Han viser i samtalen det Røthing kaller homopositivisme, men når det kommer til hans egen seksualitet, blir det skremmende å skulle tenke at en annen mann ville kunne prøve å forføre ham.

Stereotypiene som brukes om gruppen i sekvensen over er positivt ladede adjektiver som blomstrende, estetiske, vakre, flotte, flinke, pene i tøyet. I tillegg snakkes de homofile frem som flinke kokker med høye utdannelser. Til tross for tilsynelatende positive karakteristikk, tolker jeg informanten som at dette enten a) er for mye av det gode, eller b) som en kompensasjon for å være en avviker. I begge tilfellene ender den homofile likevel i en negativ kategori.

5.2.3 ”Det vanskelige homoseksuelle livet”

Som vist blir homoseksuelle satt i en minoritetsposisjon via annengjøring. Et annet kjennetegn ved minoriteter er at de ofte får en taperposisjon i forhold til majoriteten. På den

måten kan homoseksualitetens minoritetsposisjon konstrueres ved å benytte seg av «smertespråket» (Hellesund 2009). Terapeutene i denne studien ser her ut til å bruke smertehistoriene til samkjønnsparene som et argument for å bekjempe diskriminering, og samtidig for å vise toleranse. Sitatene nedenfor, som er hentet fra forskjellige steder i materialet, kan tolkes til at informantene mener at mange homofile kan ha opplevd sine liv som vanskelige.

O: "Om de har fått internalisert slike negative oppfatninger fra samfunnet som kan ha påvirket dem".

O: "Når oppdaget du det? Hvem var den første du sa det til? Hvordan reagerte de?"

O: "Litt etter hvert, når de føler seg trygge og føler at her kan vi ta opp ting".

S: "Homofile er vant med at det er litt andelenes når de foreller om sin partner".

P: "Dette med hva de har vært igjennom av reaksjoner fra verden rundt".

G: "Fordømmelsen".

I disse utdragene er det omverdenen som er grunnen til at den homofile kan ha opplevd sitt seksuelle begjær som problematisk. Omgivelsene, som jeg tolker til den heterofile majoriteten, kan altså enten være for eller imot homofili. En mulig konsekvens, slik jeg tolker informantene, blir at den homofile kan bli utstøtt fra familien sin og dermed få et ensomt liv. Sitatene som følger nedenfor tolker jeg også til å beskrive et vanskelig liv, men her ser det ut til at det negative i livene til homofile ikke er like direkte knyttet til sanksjoner fra det heterofile samfunnet.

G: "Fra en del av de parene jeg har hatt, så har jeg hørt om veldig mange relasjonstap og litt på sjalusi".

O: "Det er et ganske tøft miljø. Statistikk viser at voldsbruk og voldsbruken blant lesbiske er ganske høy".

P: "Hva det betyr å ha vært i en minoritet til du er blitt voksen, hva har det ført til for deg og din identitet per i dag, hvordan lever du med det".

O: "Jeg tenker at det kan ha sammenheng med det de har vært gjennom før. De kan ha mistet så mye på veien. Slik at «sammen er vi så sterke», så det blir så stor risiko".

O: "De har kanskje blitt litt utstøtt fra familie og fra en del venner, så det blir viktig å verne om den kjærligheten".

S: "Homofile og lesbiske har en økt risiko for at vi har mindre kontakt med familien".

Olga forteller at både hun og parene kan ta opp de vanskelige sidene ved det å være homofil. Når også de homofile vil snakke om dette, kan det vise at mange lever under smertediskursen. En homofil identitet passer kanskje ikke inn i den fremtiden de har sett for seg, og kan bli et skremmende selvbiografisk brudd. Svein snakker om sin erfaring som homofil og at han har noen tanker om hvordan han hadde ønsket å bli møtt. Dette kan vurderes til at han som del av gruppen som avviker fra det dominante, normative og selvsagte, får en erfaring som fremstår som særegen. Han forteller videre at homofile kan ha opplevd mye vondt, og det kan se ut som at han tenker at han som en del av den marginaliserte gruppen får tilgang til eksklusive kunnskaper om avmakt og lidelse.

5.3 Oppsummering av minoritetsdiskursen

I dette kapittelet har jeg vist til hvordan terapeutene konstruerer homoseksualitet som en minoritet i forhold til heteroseksualitet. Mitt inntrykk er at ideen om homoseksualiteten som en minoritet står sterkt blant terapeutene i denne undersøkelsen. Også her blir det referansepunktet for deres samtaler med samkjønnspar. Når terapeuten sier "vi er et kontor også for dere" eller får behov for å synliggjøre at de er tolerante og ønsker kunnskap om de homofiles eventuelle smerte, tas det for gitt at mennesker kategoriserer seksualiteten i to retninger. På den måten opprettholder terapeutene diskursen om det binære seksuelle begjæret og en majoritet/minoritets tankegang. Denne blir igjen stående som den dominante diskursen.

Terapeutene ser ut til å være åpne, lyttende, ikke-vitende og tolerante overfor samkjønnspar. Det kan se ut til at dette blir den tilgjengelige subjektposisjonen hoveddiskursen i denne studien, om fast seksuell identitet gir rom for innenfor de tilgjengelige nettverkene av mening og felles faglig forståelse. Dette stemmer også i forhold til konklusjonen Åse Røthing har etter sin forskning i forhold til norske verdier, der det anses som en god norsk verdi å være homotolerant.

Hva blir resultatet av minoritetsdiskursen? Når kontoret viser at de er et kontor for alle, på hvilke premisser skjer dette? Hvem blir påvirket i denne sammenblanding, blir det minoriteten som må tilpasse seg majoritetens levemåte for å bli akseptert, eller vil majoriteten og minoriteten påvirkes av hverandre og slik danne en ny norm for levd liv? Dette fører oss over i neste kapittel der jeg viser hvordan heteronormativiteten snakkes frem i datamaterialet og der jeg ser på hvordan terapeutene forholder seg til homofilt samliv sett opp mot denne normen.

6 FAMILIEDISKURSEN

6.1 Introduksjon: Heteronormativitet

Heteronormativiteten og familiediskursen bygger på den romantiske kjærligheten der ekteskap og monogami er det ultimate målet. Paret skal eksempelvis være sammen på grunn av gjensidig kjærlighet og ikke av forpliktelser (Øfsti 2008). Dette idealet stammer fra 1800-tallet da den industrielle revolusjonen skapte kjønnsfordelte oppgaver i familien. Kvinnen fikk ansvaret for hjemmet, og mannen fikk jobb utenfor hjemmet (Solbrække & Aarseth 2006)). Som norm kan evig kjærlighet og monogami se ut til å være vanskelig å oppnå, da skillsmissestatistikken³² viser at folk ikke holder sammen lykkelig til døden skiller dem av. Like fullt ser det ut til at normen holder hevd. Når nå samkjønnspar er inntatt i ekteskapsloven, det vil si den samlivsformen eller institusjonen som opprettholder heteronormativiteten (Rosenberg 2002), undrer jeg meg på; vil heteronormen bli styrket eller svekket av at minoriteten ”kommer inn”? I en familierapeutisk kontekst ser jeg for meg at terapeutens håndtering av det ”skeive”, som nå er inkludert i normen, kan ha en betydning for hvorvidt normen skal ”tilskeives” eller det ”skeive” skal rettes/normaliseres. Sagt på en annen måte, blir det homofile samlivet en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

Heteronormativiteten kommer implisitt frem i datamaterialet mitt. Den snakkes ikke direkte frem, men jeg antar at den er i bruk når terapeutene snakker om samliv. Dette er på de stedene der de diskursive funksjonene av heteronormen blir opprettholdt, som familieliv, økonomi, barn og kjønnsforskjeller. Jeg viser først hvordan heteronormativiteten og det normative sentrum, det vil si institusjoner, betydningsstrukturer og praksiser som får heteroseksualiteten til å fremstå som selvsagt, naturlig og privilegert, blir snakket frem blant terapeutene i denne studien. Deretter ser jeg på hvordan det synligste bruddet, nemlig mangel av kjønnsforskjell, blir behandlet. Blir heteronormativitetens hegemoni så sterk at den også får effekt på hvordan

³² Ut fra skillsmissemønsteret i 2007 er det beregnet at 43,4% av ekteskapene kan ende i skillsmisse (SSB 2008).

vi tenker at samkjønnspar skal leve? Har den noen effekt på de dominante heteronormative diskursene, eller forblir de subkulturer innad i det heteronormative?

6.2 Analyse og funn

6.2.1 Barn, monogami og andre forhold

O: "Det kan kanskje være enklere å søke utover, sånn for jeg tenker.."

S: "ut av parforholdet tenker du?"

O: "Ja. En har, hvis en ser fritiden, hvis en tenker at med barn så har en et felles prosjekt, mens uten barn så blir det litt annerledes liv. Det er heterofile som også lever slik, men jeg tenker at det kan være en forskjell her".

Tap av monogamiet settes her opp som et eksempel av hva følgene av et parforhold uten barn kan ende i. Som Olga sier gjelder ikke dette bare homofile par, men også heterofile par. Dette kan tolkes til at følgen av å ikke ha barn, er at det monogame parforholdet står på spill.

Monogami blir fremstilt som den mest ønskede levemåten, noe som kan ses i sammenheng med den romantiske diskursen. Et liv uten barn blir et annerledes liv som ikke nødvendigvis er like godt som et liv innenfor heteronormen. Informantene ser ut til å utelate andre modeller helt, som for eksempel det Giddens har kalt "det rene forholdet" der partene inngår i et sosialt forhold til hverandre for sin egen skyld og våger å være åpne om egne tanker og behov.

Partene blir kun i forholdet så lenge de er tilfredsstilt nok til å bli i det, og sjansen på at den andre kan velge en bort vil alltid være tilstede (Giddens 1994:63). Når Svein sier at "det er mye lim i barn, parlim", tolker jeg at han snakker ut fra en romantisk diskurs. Målet om å forbli sammen blir styrket fordi paret får et felles prosjekt i barnet og det blir vanskeligere å gå ut av forholdet fordi man bør holde sammen for barnas skyld. Idealet om å holde sammen blir da lettere å oppnå når man har barn, og man kan velge å bli i forholdet selv om man ikke er "lykkelig". Dette til forskjell fra "det rene forholdet" som kan oppløses om en av partene ikke lenger er tilstrekkelig tilfredsstilt.

Senere i samtalen snakker Petra om et par hun hadde i terapi, hun sier:

”Fire ganger gikk de hos meg. De fortalte at de hadde vært et par faktisk i syv år, så de hadde jo etablert et parforhold”.

Her er ordet ”faktisk” spennende. Petra forteller at de faktisk hadde vært sammen i syv år. Når ordet faktisk blir brukt, kan dette tolkes til at det ikke var en selvfølge at forholdet hadde vart så lenge. Underforstått at det ikke er vanlig med så langvarige forhold. Jeg tolker at aksepten for forholdet virker større siden det hadde vart så lenge. Den heteronormative diskursen, om det langvarige forholdet, ligger som en underforstått mal alle må streve etter å følge.

6.2.2 Tosomhet

Normen om å være to kommer frem i en historie Petra forteller som handler om et lesbisk par hun møtte. Paret var på vei til å gå fra hverandre. Petra brukte da teamet på jobben og de fant ut at hun kunne bruke den samme metodiske tilnærmingen til dette paret som til andre par. Hun forteller videre at hun hadde henvendt seg til den som ble forlatt og ga henne, slik jeg tolker det, håp om at den romantiske kjærligheten kunne inntreffe igjen. Målet blir da å oppnå et parskap med noen. Det å være alene er ikke en ønskelig tilværelse, og jeg mener Petra oppmuntrer klienten til å være positiv og på den måten bli attraktiv for andre igjen, slik at hun vil treffe en ny.

”Jeg fikk ideen om å bruke en dersom-hvis tilnærming. Jeg spurte hun som var redd for å bli forlatt om hva hun trodde partneren ville ha sagt dersom hun var den som forelsket seg på nytt. Og da får man snudd oppmerksomheten og hun kan bli attraktiv. Hun blir ikke bare forlatt, men hun kan faktisk bli den som andre vil ha. Og hun klarer å ta det til seg, at hun kan fortsatt være attraktiv, istedenfor å ha følelsen av å være vraket, forkastet og ikke noe verdt. Det er et sånt eksempel jeg aldri glemmer, for det var en sånn total endring av situasjonen mellom dem. Det ble et brudd, og den som fant seg en annen etter én og en halv måned, det var henne. Og hun var ikke deprimert og hadde ikke suicidale tanker lengre”.

Petra forteller at hun oppfattet klienten til å være suicidal i sin desperate frykt for å bli alene. Fordi det står mye på spill, tenker jeg at grepet Petra tar, er innefor den trygge dominante romantiske diskursen. Men hva er det som får singeltilværelsen til å skape en slik frykt? I dagens Norge bor nærmere 40 % alene (SSB 2009), men til tross for dette fremstår likevel heteronormativiteten som så sterk at terapeuten ønsker å skape et håp om å gjenoppta tosomheten. Selve normen om å være to blir ikke problematisert.

6.2.3 Mangel av kjønnsforskjeller

Bruddene jeg har beskrevet tidligere i dette kapittelet, er brudd på heteronormen som både heterofile og homofile kan stå i. Men er det bare den heteronormative samlivsformen, i betydningen ekteskap og kjernefamilie, som vil reproduseres og opprettholdes? Når TV2 og *Jakten på kjærligheten* ønsker homofile bønder med i årets sesong, er ikke det bare en gjentakelse av et heteronormativt vestlig ritual eller en heteronormativ kjærlighets- og ekteskapsdiskurs? Hva forteller terapeutene om samkjønnet samliv, fylles scriptet rundt hverdagsliv, foreldreskap og ekteskap med en annen eller en ny dimensjon?

Når temaet sex kommer opp i datamaterialet mitt, kommer det homofile bruddet til heteronormen tydeligere frem. Bruddene der kjønnsforskjellene er i bruk, blir vanskeligere å snakke om. Seksualitet kan oppfattes som privat og dermed vanskelig å snakke om i utgangspunktet. Når det i tillegg står i brudd med kjønnsforskjellsnormen, kan det bli oppfattet som så annerledes at det kan bli enda vanskeligere å snakke om. Olga forteller om at hun er redd for å snakke om sex i timer med samkjønnspar. Hun sier at hun blir usikker og vet ikke hva hun kan si:

O: "Jeg har opplevd at noen kanskje har testet meg ut litt. Tåler du, tåler du at vi forteller om sexlivet vårt, og hvor mye tåler du. Da viser jeg at jeg tåler". [.....]

O: "Det kan være en uttesting på hvor mye jeg tåler. Litt etter hvert, når de føler seg trygge på at her kan vi ta opp ting, da har jeg opplevd at det har vært mottatt liksom sånn "Ja takk endelig noen som tør"". [.....]

O: "Med det første paret jeg møtte tok det så lang tid før jeg turte å bare spørre om det. Når det gjelder andre par (heterofile), så kommer seksualitet og intimitet ganske sånn fort som et tema. Men det tok lang tid, og jeg var litt usikker på at jeg ville liksom ikke. Siden de ikke tok det opp, og kanskje jeg syntes det var dumt. Og når det først kom opp så, puff, kom det ut veldig fort. Og det var litt sånn " Ah.. en lettelse at du kunne sette ord på det"". "

Olga beskriver en spent stemning i terapirommet, hun er usikker og hun opplever paret som like usikre. Hvem skal snakke om det forbudte først? Det tar lang tid før temaet sex kommer opp, i motsetning til møter med heterofile par der Olga fort kommer inn på temaet. Hvordan kan vi forstå dette? Selve temaet sex tolker jeg ikke at Olga har problemer med å snakke om, men det virker som om temaet samkjønnspar-sex er vanskeligere. Det er annerledes enn

normalen, og blir skambelagt. Komfortsonen for terapeuten kan her tenkes å være det normative scriptet for seksualitet, som bygger på at det er to forskjellige kjønn som er med i akten. Hvordan skal terapeuten kunne snakke om sex når det ikke er forskjell på kjønnene? Vil paret kjønnnes likevel, utifra hvem som er den dominante i sengen, hvem som gir etter, hvem som har mest lyst, og hvem som er avvisende? Blir kjønnsdikonomen opprettholdt til tross for at det ikke er forskjell på kjønnene, vil man for eksempel lete etter ”mannen” i et lesbisk forhold?

Hvordan virker denne mangelen av kjønnsforskjeller inn i forhold til familieliv og foreldreskap? Jeg ba informantene lese en helsides annonse som *Foreldrerett*³³ hadde på trykk i en av landets ledende aviser kort tid før intervjuet. Annonsen spiller på barnets rett til en mamma og en pappa. Det oppstod en stillhet da informantene leste annonsen. Olga var den første som snakket, hun sa:

O: ”Jeg syntes dette er så vanskelig. Jeg syntes dette er kjempevanskelig. Fordi det viktigste for meg er på en måte barnet, barneperspektivet. Ikke rettigheten til mamma og pappa..og barnet”.

Det er vanskelig å tolke Olga her, hun uttrykker ikke hva hun spesifikt mener om samkjønnsfamilier med barn. Hun påpeker imidlertid to ganger hvor vanskelig hun syntes problemstillingen er, noe hun også vektlegger ved å bruke adjektivet kjempe. Potter hevder at når folk ønsker å rettferdiggjøre, dømme eller si seg uenige i andres standpunkt, vil de ofte dra på ”extreme-case” formuleringer (Potter 1996:187). Hvorvidt Olga sier dette for å rettferdiggjøre, dømme eller si seg uenig i Foreldrerett sitt syn, fremgår ikke.

Olga sier at hun blir opptatt av barneperspektivet. Å trekke inn et slikt fagord kan tolkes til at hun inntar en faglig posisjon til saken, og hun kan se ut til å være opptatt av hva som er barnets beste. En måte å tolke dette på er den biologiske vinklingen, at barnets beste er å vite

³³ Foreldrerett ble etablert som en kanal for kritiske innblikk og innspill til den utviklingen regjeringen og stortingsflertallet leder an i, spesielt i forhold til hvilken rolle barnehage og skole skal ha i fremtiden. Jobbet imot den nye ekteskapsloven og er imot at skoler og barnehager ”normaliserer” og alminneliggjør en homofil og bilfil livsstil. URL: www.foreldrerett.no

hvem som er dets biologiske opphav. Om Olga tenker at det beste for barnet er å kjenne sitt biologiske opphav for på den måten ”å vite hvem det er”, kan forstås som en biologisering³⁴ av identitet. I et slikt perspektiv vil biologiske relasjoner tillegges en egenverdi, uavhengig av sosiale relasjoner (Spilker 2007). Sett i lys av at jeg tidligere tolket informantene til å ha biologiske referanserammer, antar jeg at den også slår inn her. Annonsen informantene leste handlet om barnets rett til en mamma og en pappa, og jeg mener at den spiller nettopp på det strukturelle ved slektskap og slektskapsrelasjoner. En annen forståelsesramme handler om det Butler kaller det preformative slektskapet. Dette bygger på at relasjoner utøves i praksis på forskjellige steder, til ulike historiske tider og på ulike måter (ibid.). Olga ser ikke ut til å ta et direkte standpunkt her, men jeg tenker likevel at hun trekker på biologiske diskurser for slektskap. For ved å påpeke det vanskelige ved homofilt foreldreskap, mener jeg at man ikke ser det preformative slektskapet som bra nok i seg selv.

På den andre side kan jeg også tolke Olgas problematisering til å handle om hvordan det er å leve i en familie som bryter med det heteronormative. Og at det Olga mener er det vanskelige sett fra et barneperspektiv, er å vokse opp i dette bruddet, og å leve et annerledes liv. Dette bruddet kommer også opp som tema et annet sted i samtalen:

S: ”Det der å være flink, det tror jeg kanskje kan slå veldig inn i forhold til homofile og lesbiske som har adoptert. Det er litt det samme som en som er enslig og adopterer. Da skal man liksom, i tillegg til å være mamma og pappa, eller mamma og mamma eller pappa og pappa, stå i alt av hva vanlige familiegreier er, og så skal du vise for omverdenen at dette er kult og at dette går relativt friksjonsfritt. Du vil kunne ha med deg en frykt at så snart det går galt, så får du høre ”Ja ja, tenkte det. Dette går jo ikke”. Du kan bli veldig representant for din stand, spesielt i forhold til adopsjon og i forhold til å få barn”.

O: ”Det vil jeg tro altså. Det er ingen som skal komme å si til meg at jeg ikke kan, så man kan strekke seg, kanskje litt i meste laget”.

Hva er det som kan føre til at familielivet ikke går friksjonsfritt? Hva er det som gjør at samkjønnsforeldre må strekke seg lenger? Alle familier må forholde seg til heteronormen, men ut fra sitatet over, kan det se ut til at informantene mener at de homofile familiene får en

³⁴ Begrepet biologosentrisme er utviklet av Geir Follevåg for å påpeke hvordan biologi er et grunnleggende aspekt for vestlig forståelsesmodeller av slektskap (Follevåg 2007).

ekstra motivasjon for å oppfylle normen. Jeg vurderer at denne motivasjonen kommer av reaksjoner fra omverdenen, og det kan høres ut på informantene som at de homofile familiene trenger en større ”godkjenning” av sitt familieliv. Butlers teori om repetitive performative handlinger sier at slike normer ikke er et påbud eller regler vi er dømt til å adlyde, men behovet for å bli gjenkjent og anerkjent ved å følge de dominerende idealene kan se ut til å bli et indirekte påbud. Slik sett fremstår det som at minoriteten er assimilert inn i majoriteten, og må leve etter de premisser som allerede ligger der (Rosenberg 2002). Jeg vil hevde at heteronormativiteten som rådende diskurs ikke har blitt påvirket av å innlemme de homofile familiene, og at normen på sett og vis heller blir mer virkningsfull, da flere personer går inn for å oppfylle den. Normen om et heteronormativt samliv blir både understøttet og opprettholdt. Samtidig er det muligheter for endring, slik Butler sier at behovet for endring vil åpne muligheten for å forstyrre og forskyve normen. På denne måten er muligheter for intervensjoner, destabilisering og endring til stede (Butler 1999).

Olga trekker også frem sine personlige overbevisninger i svaret hun gir på spørsmålet om familier med samkjønnsforeldre, da hun sier ”*det viktigste for meg*”. Tidligere i samtalen har hun fortalt om en familie der en mor ble samboer med en annen kvinne. Der tolket jeg henne som positiv til den type familiekonstellasjon. Når hun nå sier at hun syntes dette er vanskelig, er det fordi det oppstår en konflikt mellom heteronormen og hennes ønske om å være homotolerant? Kan det forstås som at det blir vanskelig for en terapeut som er påvirket av heteronormen og dens krav om kjønnsforskjell mellom foreldrene, å si uforbeholdent ja til at barn kan vokse opp i en homofil familie? Og kan det bli ytterligere vanskelig å si nei, fordi hun også ønsker å fremstå som homotolerant?

6.3 Oppsummering av familiediskursen

I dette kapitlet har jeg vist til hvordan terapeutene setter det homofile samlivet opp mot det heteronormative. Mitt inntrykk er at heteronormativiteten som norm ligger som en ”tatt for gitt- het” blant terapeutene i denne undersøkelsen, og blir slik jeg ser det referansepunktet for deres samtaler med samkjønnspar. Når terapeuten sier ”*barn blir et felles prosjekt og et liv uten barn blir et annerledes liv*” eller blir opptatt av ”*at klienten skal kjenne seg attraktiv og*

ikke føle seg forlatt”, tas det for gitt at mennesker skal leve i tosamhet med barn. På den måten opprettholder terapeutene familienormen, og den blir stående som den dominante diskursen.

Samtidig tolker jeg terapeutene til å implisitt problematisere denne familienormen når samkjønnspar danner familie med barn. De problemene terapeutene tar opp, er knyttet til at samfunnet rundt den nye familiekonstellasjonen ikke tolererer eller aksepterer denne typen familie fullt ut. Løsningene på dette problemet ser ut til å bli en assimilering, som også er et bærende prinsipp i det heteronormative (Rosenberg 2002). Terapeutene i denne studien sier ikke direkte at familiene skal oppfylle disse ”kravene” og la seg assimilere. Det ser likevel ut til at normen om hvordan en bør leve, står så sterkt at familiene bør tilpasse seg for ikke å falle utenfor og bli mistenkeliggjort. Terapeutene ser ut til å ta for gitt at det er parene som må tilpasse seg normen, mens det samfunnsanliggende ikke blir problematisert. Normen blir stående som gjeldende, og problemet blir liggende hos paret, i stedet for å bli problematisert som et sosialt og politisk problem.

Når Olga sier at den nye familiekonstellasjonen er så vanskelig, kan problemet ligge i at konstellasjonen står i brudd med den dominante diskursen. Som nevnt tidligere, vil gjerne dominerende diskurser foretrekke de versjonene av virkeligheten som legitimerer de eksisterende maktrelasjoner og sosiale strukturer, slik den romantiske diskursen opprettholder de sosiale strukturene gjennom heteronormativiteten.

Foucault har et historisk perspektiv på diskurser, de forandres over tid. Dette perspektivet ser ut til å være aktuelt for temaene i min undersøkelse, kanskje særlig i synet på familienormen. En forstyrrelse og forskyvning av normen vil kunne åpne muligheten til å forandre diskursen. Mitt spørsmål blir: Vil familierapeuter åpne for denne destabiliseringen, eller vil de reprodusere normen og heller stabilisere de homofile familiene? Jeg undrer meg på hvorvidt den terapeutposisjonen som blir benyttet vil forsterke eller eventuelt forandre den dominante diskursen om familie og familieliv? Vil en terapeut som har intensjon om å være nøytral, noen gang klare å posisjonere seg uten å bygge på implisitte normer og ideologier?

Gjennom å åpne for diskursiv refleksivitet i terapirommet, kan familier med problemer kanskje se disse som en del av den sosiale og politiske omverden, og de moralske og etiske diskursene som parene er en del av. På den måten kan terapeuten være med å ramme inn på nytt (Øfsti 2008). Paret overlates da ikke til seg selv og sin gruppe, men blir satt inn i et større system, der problemene i utgangspunktet oppstår (Danielsen & Mühleisen 2009).

7 AVSLUTNING

7.1 Drøfting av problemstilling og funn

Jeg er i denne studien opptatt av å finne hvilke diskurser om seksualitet terapeuter tar i bruk, og hvilke konsekvenser dette har for møtet mellom terapeut og samkjønnspar. Et av mine hovedfunn er at terapeutene ser ut til å konstruere seksualitet til å være noe man er født med. Den biologiske diskursen blir dermed dominerende. For meg stemmer ikke dette overens med sosialkonstruksjonismen, som mye av familieterapiens teorier bunner i. Her regnes identitet for å være flytende. Hvordan seksualitet ser ut til å være en fast identitet i denne studien, undrer jeg meg derfor over. Hva er det som får sosialkonstruksjonistiske terapeuter til å trekke på diskurser om at seksualitet er fast og konstant, og snakke om det på en slik måte at seksuell identitet blir konstruert og reproduisert? Det ser ut til at denne diskursen er så dominerende at den blir tatt for gitt og dermed fremstår som en sannhet. Samtidig ser det ut til at den rådende politikken som føres i forhold til temaet, samt medieoppslag og LLHs skolering, også bunner i og opprettholder denne diskursen.

Analysen viser at samtlige informanter ser ut til å ha svært gode intensjoner i sine møter med samkjønnspar. Dette kommer frem i deres ønske om å vise aksept og toleranse for gruppen. For å kunne møte gruppen, ønsker terapeuten mer kunnskap om den. Kontoret har sammen med andre kontorer fra østlandsområdet deltatt på kurs for å utveksle erfaringer og erverve kunnskap om temaet. Dette oppfatter jeg som et forsøk på synliggjøring av den homofile gruppen og de problemene tilhørigheten i en slik gruppe kan medføre. Samtidig sier terapeutene at samkjønnsparene er som andre par. Kunnskapen ser ut til å handle om hvem de homofile er, og hvilke behov de kan ha. Slik kan det se ut til at fokuset blir på de homofile, som dermed blir fremstilt som problemet terapeutene må ha kunnskap om for å møte.

Utsagn som *"Vi er også selvsagt et mulig samtalested, uansett legning"* eller *"De er jo som andre folk"* kan tolkes som tolerante holdninger. Men samtidig setter disse utsagnene et skille mellom det normale og det unormale. Den heterofile gruppen blir stående som privilegert,

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

med anledning til å trekke linjer for hva som kan aksepteres eller ikke. En slik toleranse blir gjerne tveegget, da man på den ene siden viser at gruppen tolereres, men implisitt viser at det ikke er en selvfølge at gruppen skal bli tolerert. Toleranseaspektet kan dermed sies å reprodusere heteroseksualiteten som normativ og privilegert.

For meg blir det et paradoks at problemene knyttet til homoseksualitet blir fremhevet, uten at det som bidrar til å skape problemene ser ut til å bli tematisert i nevneverdig grad. De problemene familieterapeutene tar opp handler blant annet om utstøting fra familien, fordømmelse og negative tilbakemeldinger fra samfunnet. Dette er problemer som for meg ser ut til å bunne i at heteroseksualiteten og heteronormen fremstår som selvsagt og ønskelig. Det kan igjen føre til at de som ikke passer inn i denne normen kan oppleve trakassering og dårlig behandling, i tillegg til selv å ikke føle seg normale. Jeg ser at mange kan oppleve det som vanskelig å leve homofilt, og jeg ønsker ikke å nedvurdere en slik smerte. Jeg mener likevel at om mennesker som lever homofilt eller utenfor heteronormen skal kunne gjøre dette, uten å føle seg unormale eller som avvikere, så hjelper det ikke med en toleranse- og akseptkampanje. Jeg mener en må ta tak i det som skaper disse forskjellene, nemlig heteronormen og den seksuelle identiteten. Om vi som terapeuter også lar vår sosialkonstruksjonistiske tenkemåte gjelde for seksualitet, vil de seksuelle kategoriene kunne opphøre. De problemene mange homofile kan oppleve handler ikke bare om enkeltmenneskers negative holdning. For meg handler det like mye om de utbredte holdningene som samfunnet stadig reproduserer.

Den nye diskursen med økt fokus på flytende identiteter konkurrerer med de dominerende diskursene om terapeutenes oppmerksomhet. Den nye diskursen kommer imidlertid nesten ikke frem i datamaterialet. Det ser ut til at det 20. århundrets forestillinger om mennesket, båret av vitenskapene medisin, psykoanalyse og psykologi, har knyttet seksualiteten til identitetens innerste, fundamentale kjerne (Mülheisen 2008). Denne ”sannheten” om essens ser ut til å fortsette stå som hoveddiskurs. Selv om informantene jeg har snakket med arbeider i en kontekst jeg tenker bygger på det postmoderne perspektivet, der identitet blir forstått som

flytende³⁵, ser det foreløpig ikke ut til at dette lar seg overføre til seksuelle identiteter. Slik fortsetter terapeutene ved dette kontoret å dra på det jeg velger å kalle de ”gamle” diskursene.

Familiekontorene tar imot mennesker som ønsker hjelp med sine familieliv. På den måten kan de sies å være eksperter på dette. Personer og grupper som får definisjonsmakt på et område, blir det Toverud m.fl. kaller ”diskursprodusenter”, mens de som formidler og holder i hevd de dominerende diskursene, kalles ”diskursbærere”(Toverud m.fl. 2002). Slik sett utkjemper diskursive kamper på familiekontorene, kamper der nye diskurser og forståelser kjemper mot hegemoniet. Når LLH og Rosa kompetanse kurser familiekontorene i den samme dominerende diskursen, kan det kalles diskursivt arbeid der det jobbes for å opprettholde de gjeldende strukturene i samfunnet (Neumann 2001).

Et mulig resultat, om man fortsetter å insistere på en entydig homoseksuell identitet, blir en opprettholdelse av det dikotomisk system. Dette dikotomiske systemet kan medføre fortsatt marginalisering av homoseksuelle, noe som også kan føre til økt forekomst av helseproblemer. Om man derimot hadde tonet ned kategoriene, kunne dette redusere mange homofiles opplevelse av å ikke høre til. Om man heller retter fokuset på hvordan normer skapes og hvilke konsekvenser disse får, i stedet for å fokusere på annerledesheten, vil muligens minoritetsposisjonen for homofile kunne oppløses.

I familierapikonteksten har det musiske mennesket og musikkformen jazz³⁶ vært brukt som en metafor for hvordan terapeuten kan gi gjenklang til klientene. I jazz er det mange forskjellige måter å improvisere på, fra enkle variasjoner over en melodilinje til musikkutøvelse der ingenting er avtalt på forhånd. Slik jeg forstår metaforen brukt i

³⁵ Den 8. nordiske kongressen i familierapi het *Vind og bølger- familie og identitet i forandring*, noe som kan tolkes som at identitet er i forandring, den flyter på en bølge.

³⁶ For eksempel på årskonferansen for Norsk Forening for FamilieTerapi på Vetre februar 2009. Bjørn Alterhaug og John Pål Inderberg, begge jazzmusikere som er tilknyttet det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU, henholdsvis innenfor seksjonene musikkvitenskap og utøvende musikk. De holdt et foredrag om improvisasjon, taus kunnskap, kommunikasjon, intens lytting og om det å stemme instrumentene slik at de klinger godt sammen. Sissel Gran improviserte sammen med dem og trakk linjer til familierapifeltet.

familieterapifeltet, handler dette om at terapeuten må ”spille” følelsesmessig tilbake på det klienten forteller. Denne metaforen kan jeg dra videre til å gjelde terapi med samkjønnspar. Om et par kommer i terapi og er influert av den biologiske diskursen og minoritetsdiskursen, kan terapeuten da velge 1) å spille jazz tilbake og gi gjenklang på smertespråket, eller 2) først gi gjenklang på følelsene i jazz, for så å spille hip-hop tilbake, og dermed åpne opp og vise at det finnes flere måter å forstå sin seksualitet på. Som en institusjon med makt og kunnskapsproduksjon, foreslår jeg at vi forsøker å skape en kultur som toner ned betydningen av seksuell orientering, og overfører den flytende identitetsforståelsen også til seksualiteten. Vi som terapeuter har en mulighet til å spille tilbake noe annet, og gi alternativer slik at for eksempel historien om hvilket kjønn man orienterer seg mot kun blir en saksopplysning, ikke en sannhet og grunnlag for en fundamental forskjell.

Mühleisen har uttalt sin utopi til å hete postkjønn, noe som handler om å avskaffe det hun kaller kjønns katastrofale betydninger:

Postkjønn innebærer at mennesker ikke lenger tvinges inn i roller på grunn av sitt kjønn, og heller bruker de spillmulighetene som ligger i maskulinitet og femininitet, det vil si at maskulinitet ikke begrenses til menn og femininitet ikke begrenses til kvinner. Mangfold er selve lakmustesten i et demokratisk samfunn, understreker hun (Mühleisen 2004).

Kunne det tenkes at rammene brytes helt? I forhold til kjønnsroller er dette kanskje mulig, men kunne dette også gjelde seksualitet, at alt flyter?

7.2 Fremtidige forskningsmuligheter

I denne studien har jeg forsket på hvilke diskurser terapeuter tar i bruk i sine møter med samkjønnspar. Jeg opplever at det er mange mulige prosjekter å forske videre på innenfor temaet. For det første hadde det vært interessant å gå nøyere inn i de romantiske diskursene og se på hvilke måter kjønnsforskjellene eventuelt blir opprettholdt i disse. Jeg finner det også spennende å se nærmere på hvordan heteronormativiteten eventuelt opprettholdes som norm, og hvordan eventuelt samkjønnspar og andre måter å leve på blir marginalisert. Hvordan

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

møtes nye intimiteter av familierapeuter? Hvordan virker terapeutens normer og idealer inn i terapirommet?

Litteraturliste

- Almås, Knut Olav (2001): Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn. En liten ”kunnskapsbank”. I: *Norsk homoforskning*. Brandsæter M.C., Eikvam T., Kjær R. og Almås K.O. (red). Oslo: Universitetsforlaget, s.167 – 190.
- Andersen, Arnfinn J. (2003): *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Trondheim: NTNU
- Andersen, Tom (1994): *Reflekterende prosesser. Samtaler og samtaler om samtalerne*. Dansk Psykologisk forlag
- Andersen, Tom (2006): Reflekterende samtaler; min versjon. I: *Reflekterende prosesser i praksis*. Seikulla og Eliassen (red.). Oslo: Universitetsforlaget
- Anderson, H. og Goolishian, H. (1988): Human systems as linguistic systems: Preliminary and evolving ideas about the implication for clinical theory. I: *Family process*, 27 s. 371-393.
- Anderson, H. og Goolishian, H. (1992): The client is the expert: A not knowing approach to therapy. I: *Therapy as social construction*. McNamee & Gergen (eds.). London: Sage
- Anderson, H. (2003): *Samtale, sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv*. Hans Reitzels forlag, København.
- Annfelt, Trine (2007): Heteronormal nok? Heteronormering som veileder for norsk familiepolitikk. I: *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Annfelt T., Andersen B. og Bolsø A. (red.). Trondheim: Tapir Forlag 2007
- Baumann, Zygmunt (2000): *Liquid Modernity*.Cambrigde: Polity Press
- Besl.O.nr. 91 (2007-2008): *Odelstingsbeslutning nr. 91* URL: <http://www.stortinget.no/beso/beso-200708-09.html> [lesedato: 20.01.09]
- Bolsø, Agnes (2007): Identitet og homopolitikk etter queer. I: *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 4, s. 50-85.
- Bolsø, Agnes (2008): Deg, meg og det tredje – triangulering av begjær. I: *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Annfelt T., Andersen B. og Bolsø A. (red.). Trondheim: Tapir, s. 127- 154.
- Bondevik, Hilde og Rustad, Linda (2006): Humanvitenskapelig kjønnsforskning. I: *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.). Oslo: Universitetsforlaget 2006, s. 42- 60.

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

- Burr, Vivien (1995): *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble*. London: Routledge.
- Butler, Judith (1999): "Preface (1999)" i *Gender Trouble. Feminism and the subversion of Identity* 1999 s. 7-26, 191. I: kopisamling: *Kjønn, feminisme, likestilling KFL2032/4032 Del 2 av 2*. Oslo: Unipub AS 2008, s. 11-33.
- Bjartveit, S og Kjærstad, T (1996): *Kaos og kosmos: byggesteiner for individer og organisasjoner*. Oslo: Kolle Forlag
- Danielsen, Hilde og Mühleisen, Wenche (2009): Statens parkurs "Godt samliv". Ideal og normer for samliv og kommunikasjon. I: *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 50 (1), s. 3-26.
- Eng, Heidi og Turid Markussen (2000): Queer teori i empirisk forskning. Om erfaring, språk og politikk. I: *Kvinneforskning*, (1), s.74 – 86.
- Eng, Heidi (2003): *Sporting sexuality. Doing sex and sexuality in a Norwegian sports context*. Norges idrettshøgskole
- Eng, Heidi (2006): Homo- og Queerforskning. I: *Kjønnforskning- en grunnbok*. Jørgen Lorentzen & Wencke Mühleisen (red.) Oslo: Universitetsforlaget 2006, s.136-148.
- Follevåg, Geir (2007): *Biologosentrisme. Om litterære fremstillinger av adopsjon, spesielt Kong Ødipus og Mansfield Park*. Universitetet i Bergen. Doktoravhandling.
- Foreldrerett (2009): En kanal hvor vanlige folk kan si sin mening direkte til rikspolitikere. (online) URL: www.foreldrerett.no [lesedato 28.04.09].
- Foucault, Michel (1973): *Galskapens historie*. Gyldendal norske forlag.
- Foucault, Michel (1999): *Seksualitetens historie I Viljen til viten*. Pax Forlag 1999
- Giddens, Anthony (1992): *Intimitetens forandring. Seksualitet, kærlighet og erotikk i det moderne samfund*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hegna, K. , Kristiansen H.K. og Moseng B.U. (1999): *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Oslo: Nova.
- Hegna, Kristin (2007): *Homo? Betydningen av seksuell erfaring, tiltrekning og identitet for selvmordsforsøk og rusmiddelbruk blant ungdom*. En sosiologisk studie. Oslo: Nova
- Hellesund, Tone (2003): *Kapitler fra singellivets historie*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003

- Hellesund, Tone (2006a): Møtet med ”den andre” - unge homofile og selvmord. I: *Suicidologi*, 11 (2), s. 20-22. URL: <http://www.med.uio.no/ipsy/ssff/suicidologi/2006-nr2/Hellesund.pdf> [Lesedato: 26.02.09]
- Hellesund, Tone (2006b): En kommentar til forskning om selvmord og homofili. I: *Suicidologi*, 11(2), s. 23. URL: <http://www.med.uio.no/ipsy/ssff/suicidologi/2006-nr2/Hellesund.pdf> [lesedato: 26.02.09]
- Hellesund, Tone (15. februar 2007): Slutt å bruk smertespråket. Kronikk i *Aftenposten*. URL:<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1643724.ece> [Lesedato: 16.04.09]
- Hellesund, Tone (12. mars 2009): De heterofiles ”toleranse”. Kronikk i *Dagbladet*. URL:<http://www.dagbladet.no/2009/03/12/kultur/debatt/likestilling/5253129/> [Lesedato: 16.04.09]
- Hårtveit, Håkon og Jensen, Per (2004): *Familien –pluss èn. Innføring i familieterapi*. Oslo, Universitetsforlaget
- Ingraham, Chrys (1996): Ch. 8: The Heterosexual Imaginary. Feminist Sociology and Theories of Gender. I: *Queer Theory/Sociology*. Seidman, Steven (red.) Blackwell Publisher Ltd s. 168-193. I: kopisamling: *Kjønn, feminisme, likestilling KFL2032/4032 Del 1 av 2*. Oslo: Unipub AS 2008, s.1-28.
- Jensen, Per (2008): *The Narratives Which Connect, A Qualitative Research Approach to the Narratives which Connect Therapists` Personal and Privat lives to Their Family Therapy Practies* University of East London, Travistock Clinic. Doctorate of Systemic Psychotherapy.
- Kvale, Steinar (2001): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Landsforeningen for lesbisk og homofilfrigjøring (2009): LLH (online). URL: <http://llh.no> [lesedato 26.02.09].
- Landsgård, Britt (2008): *Kjærlighetskamp eller kjærlighetens bevegelse? Om fastlåste konflikter og forestillinger om parforhold*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole. Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis.
- Laqueer, Thomas (1999): Ch. 1: Of Language and the Flesh. I *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*, s.1-24, 245-250. I: kopisamling: *Kjønn, feminisme, likestilling KFL2032/4032 Del 1 av 2*. Oslo: Unipub AS 2008, s. 29-60.
- Lorentzen, Jørgen (2006): Biologi. I: *Kjønnforskning- en grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.) Oslo: Universitetsforlaget 2006, s. 23-31.

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

- Lundby, Geir (1998): *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Otta: Tano Aschehoug AS
- Maxwell, J. A. (1996): *Qualitative research design. An interactive approach*. Sage publications, USA
- Mead, Margaret (2001): *Sex and Temperament: In Three Primitive Societies*. Harper Perennial. (Utk. Første gang 1935).
- Melby, Kari (2008): Disiplinering til reproduksjon. I: *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Annfelt, T., Andersen B. og Bolsø A. (red.). Trondheim: Tapir
- Moseng, Bera (2007a): Forskning på selvmordsadferd blant lesbiske og homofile- en replikk til Tone Hellesund. I: *Suicidologi*, 12 (1), s. 9.
URL:<http://www.med.uio.no/ipsy/ssff/suicidologi/2007-nr1/Mosengtilsvar.pdf>
[lesedato: 26.02.09]
- Moseng, Bera Ulstein (2007b): *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer: en representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse : Ung i Oslo 2006*. Oslo: Nova
- Mortensen, Ellen (2007): Innledning til Judith Butlers Genustrubbel. I: *Vagant* (1) s. 123-129. I: kopisamling: *Kjønn, feminisme og likestilling KFL 2032/4032 Del 2 av 2*. seksualitetsstudier og kjønn. Oslo: Unipub AS 2008, s. 1-9.
- Mühleisen, Wenche (2003): *Kjønn og sex på tv. Norske medier i postfeminismens tid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Mühleisen, Wenche (sist oppdatert 12.02.2004): Etter tokjønnsmodellen. I: *Kilden*. Et intervju av Bråten, Beret. (online).
URL:<http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=24195> [lesedato 02.02.2009]
- Mühleisen, Wenche (sist oppdatert 25.02.2008): De ikke-seksuelle. I: *Klassekampen*. (online).
URL: http://www.stk.uio.no/formidling/KK_kronikker/ikke_seksuelle.html [lesedato 02.02.09]
- Neumann, I. B.(2001): *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget
- Odelstingsproposisjon nr. 33 (2007-2008): Om lov om endringer i ekteskapsloven, barnelova, adopsjonsloven, bioteknologiloven mv. (felles ekteskapslov for heterofile og homofile par) Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet, 2008
- Pedersen, Willy (2005): *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget

Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen?

- Pedersen, Willy og Kristiansen, Hans W. (2008): Homosexual experience, desire and identity among young adults. I: *Journal of Homosexuality*, (54), s. 68-102. Universitetet i Oslo
- Potter, J.(1996): *Representing reality Discourse Retic and social Construction*. Sage publications
- Rosa kompetanse (2009): Helse (online) URL: http://www.ilh.no/Rosa_Kompetanse+Helse/Om_Rosa_Kompetanse/ [lesedato 12.04.09].
- Rosenberg, Tiina (2002): *Queerfeministisk agenda*. Stockholm. Bokförlaget Atlas, 2002.
- Røthing, Åse (2007): Homonegativisme og homofobi i klasserommet. Marginaliserte makusliniteter, disiplinerende jenter og rådvillige lærere. I: *Tidsskrift for ungdomsforskning*, (1), s. 27-51. Bergen: Fagbokforlaget
- Røthing, Å. og Svendsen, S.H. (2008): Norske verdier: Homotoleranse og heteroseksualitet. I: *Verdier*. Leirvik, Oddbjørn og Røthing, Åse (red) 2008. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skeiv ungdom (2009): Politisk plattform for Skeiv Ungdom <http://www.skeivungdom.no/navigate/node/119> [lestedato 26.02.09]
- Solbrække, Kari N. & Aarseth, Helene (2006): Samfunnsvitenskapens forståelser av kjønn. I: *Kjønnforskning- en grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.) Oslo: Universitetsforlaget 2006, s. 63-76.
- Spilker, Kristin (2007): Teknologiske trekanter? Om assistert reproduksjon I et komplisert normativt landskap. . I: *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Annfelt T., Andersen B. og Bolsø A. (red.). Trondheim: Tapir, s. 155-175.
- Stangor, Charles (red.) (2000): *Stereotypes and Prejudice, Essential Reading*. Taylor & Francis Ltd 2000.
- Statistiske Sentralbyrå (2009): Giftemål, skilsmisser og andre sivilstandsrelasjoner (online). URL: <http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/> [lesedato 12.04.09].
- Statistiske Sentralbyrå (2009): Familievern. Endelige tall, familievernet, 2007. (online) URL: <http://www.ssb.no/famvern/> [lesedato 12.04.09].
- Statistisk Sentralbyrå (2009): Befolkningsstatistikk Familier og husholdninger, 1. jan. 2009. (online) URL: <http://ssb.no/emner/02/01/20/familie/> [lesedato 12.04.09].
- Syrstad, Ellen (2008): *Er det alltid viktigst å kunne velge? Om å gi råd i familievernet*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole. Masteroppgave i familierterapi og systemisk praksis.

- Søndergaard, Dorte Marie (1996): *Tegn på kroppen. Køn: Koder og Konstruksjoner bland unge voksne i Akademia*. København: Museum Tusculanums forlag.
- Thagaard, Tove (2002): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, Rolf Tore (2008): *Det "homoseksuelle" smertespråket*. Oslo: Universitetet. Masteroppgave i sosiologi.
- Toverud, Ruth m.fl.(2002): Kulturpsykologi- utgangspunkt, mål og framkomstmidler. *I: Kulturpsykologi. Beveglser i livsløp*. Thoresen, Kirsten % Toverud, Ruth (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- TV 2 (2009): Jakten på kjærligheten. Nettsiden *Gaysir*. (online) URL: <http://www.gaysir.no/artikkel.cfm?CID=13436> [lesedato 12.03.09].
- Wideberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Willig, Carla (2001): *Introducing Qualitative Research in Psychology. Adventures in theory and method*. Open University Press.
- Winther Jørgensen M. og Phillips L. (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.
- Øfsti, Anne Kyong Sook (2008): *Some call it love. Exploring Norwegian Systemic Couple Therapists' Discourses of Love, Intimacy and Sexuality*. University of East London, Tavistock Clinic. Doctorate of Systemic Psychotherapy.
- Økland, Jorunn (2005): Du skal ikke imitere ekteskapet, eller: Forestillinger om Den Hellige kjernefamilie. I: *Tidsskrift for kjønnsforskning* (3) s. 5-19. I: kopisamling: *Kjønn, feminisme, likestilling* KFL2032/4032 Del 1 av 2. Oslo: Unipub AS 2008, s. 235-251

Vedlegg

I. Informasjon til informantene

Informasjon til informantene

TERAPEUTERS ARBEID MED SAMKJØNNFAMILIER PÅ FAMILIEKONTOR

Mitt navn er Gro Hjelmtveit Lille, og jeg arbeider på familiesenteret Sebbelows Stiftelse. I perioden 2007-2009 er jeg også student ved Diakonhjemmet høgskole hvor jeg tar en mastergrad i familierapi og systemisk praksis. I den forbindelse skal jeg skrive en mastergradsoppgave basert på en kvalitativ undersøkelse.

Med utgangspunkt i endringen av ekteskapsloven ønsker jeg å se på hva terapeuter tenker rundt arbeid i samkjønnsfamilier/ samkjønnspar, og hva endring av loven eventuelt kan ha å si for deres arbeid.

Jeg ønsker å møte en gruppe av familierapeuter, der vi sammen kan snakke rundt dette temaet. Fokusgruppen vil bestå av ca fem terapeuter og meg. Temaer jeg tenker vil være aktuelle å snakke om er for eksempel LLHs skoleringsrunder, nye typer familiekonstulasjoner, terapeutens rolle i møte med disse familiene. I undersøkelsen er jeg opptatt av å få fram forskjellige syn og få belyst så mange aspekt som mulig, enten folk har erfaring med denne type parkonstulasjon eller ikke.

Fokusgruppens samtale vil bli omtalt i mastergradsoppgaven i anonymisert form. Deltagelse i undersøkelsen baseres på skriftlig informert samtykke fra den enkelte familierapeut og fra kontorets leder. Det er mulig å trekke seg fra undersøkelsen når som helst underveis, uten at det får noen konsekvenser for den som trekker seg. Fokusgruppesamtalen vil ta ca. 1 1/2 time. Det blir tatt opp på bånd som makuleres når undersøkelsen er avsluttet. Samtalen vil bli transkribert, anonymisert og gjennomgått av undertegnede og veiledere. Hovedveileder er Anne Øfsti, Diakonhjemmet høgskole. Det er kun undertegnede som kjenner informantens identitet. Dersom det er ønskelig, kan informantene få tilsendt første utkast av oppgaven og evt. gi sine kommentarer.

Hvis du kan tenke deg å delta i undersøkelsen, ber jeg om at du sender vedlagte svarslipp, eller kontakter meg på e-post snarest mulig. Jeg vil så ta kontakt for å avtale evt. samtaletidspunkt.

Oslo 12.03.08

Vennlig hilsen

Gro H. Lille

II. Svarslipp

SVARSLIPP

Sendes til Gro Hjelmtveit Lille, Seilduksgata 22, 0553 OSLO, tlf. 48235132,
eller e-post: grolille@hotmail.com

Jeg ønsker å være med i fokusgruppe i den omtalte undersøkelsen om terapeuters arbeid med
samkjønnsfamilier på familiekontor.

Navn:

Arbeidssted:.....

Telefon:..... E-post:.....

III. Samtykkeerklæring

SAMTYKKE-ERKLÆRING

Jeg har lest informasjonsskrivet om undersøkelsen ”Terapeuters arbeid med samkjønnsfamilier på familiekontor”.

Jeg samtykker med min underskrift i å delta i undersøkelsen, og i at min deltakelse og bidrag i fokusgruppen kan brukes slik det kommer fram av informasjonsskrivet.

Jeg ønsker å motta første utkast til rapport om undersøkelsen for å kunne gi mine kommentarer: JA / NEI

Sted, dato

Navn

Signatur

IV. Intervjuguide

INTERVJUGUIDE:

Samkjønnspar – terapeuters beskrivelser av sitt arbeid med samkjønnspar

Innledning:

- Presenter meg selv
- Introdusere temaet og formålet med undersøkelsen.
- Jeg ønsker å få familierapeuters erfaringer, synspunkter og refleksjoner rundt samkjønnet samliv.
- Forklare samtalsform og informere om at jeg kan lede samtalen over til nye tema underveis. Og at jeg ønsker at de følger hverandre, slik at når en forteller en historie håper jeg at de vil komme med en historie som er liknende eller som viser de motsatt/ noe annet.

Spesifikk erfaring:

- Kan en av dere fortelle om et møte med et samkjønnspar (fortell hva som skjedde, gjorde/ tenkte du på forhånd, underveis og etter samtalen).
- Er der noen andre som har liknende erfaringer, evt. andre erfaringer?
- Hva tenker dere andre når dere hører hverandres historier? Dere jobber på samme kontor, er det slik at det er noen faste terapeuter som tar imot samkjønnspar? Hvorfor/hvorfor ikke? Er dette noe dere har snakket om før?
- Erfaring/ kunnskap om seksualitet, har det noen betydning for møtene med par? Hvordan da/ hvorfor ikke?
- Er det noen som har erfaring med å møte heterofilepar, der den ene forlater sin partner til fordel for en av samme kjønn? Fortell mer om dette? Hadde de barn? Fortell.
- Barn? Har dere møtt samkjønnspar med barn. Fortell.
- Barne- Ungdoms- og Familiedirektoratet har satt i gang skoloring av familievernkontorene, via LLH for å kurse folk i forhold til temaet? Er dere skolert? Hva er deres tenker om dette?
- Avisannonser. Her er en avisannonse. Hva tenker dere når dere leser den?
Den har fokus på kjønnsforbilder og at barn som vokser opp uten sitt biologiske opphav kan oppleve dette vanskelig. Hva tenker dere om dette? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Kjønnrollefordeling. Er dette noe dere har erfaring med? Har dere eksempler.
- Andre problemer enn heterofile par?
- Er det slik at en i terapi med samkjønnspar snakker om det? Har dere eksempler.

Avslutning:

- Hvilke tanker gjør du deg innledningsvis om temaet for undersøkelsen?
- Ved oppsummering av temaer berørt i samtalen: - er det noe ønsker å tilføye, evt. justere/nyansere?